

Poštnina plačana v gotovini

MENTOR

DIJAŠKI LIST

LJUBLJANA

1928-29

L. XVI

16. LETNIK

OKTOBER 1928

ŠTEV. 1-2

MENTOR izhaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska tiskarna »Slovenija«, za tiskarno odgovoren Albert Kolman, Ljubljana, Celovška 61.

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Gradišče 4. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: 11 1670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, morajo javiti naslove vseh odjemalcev upravi. Plačevati pa smejo list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki odblijo za vsakih 10 plačanih izvodov, enajstega zastonj.

Vsebina števil. 1—2.

Leposlovje in poučni članki:

J. K. Rejec, Med Scilo in Karibdo. Povest v zgodbah.

Sempronij Tiro, Iz dnevnika starega profesorja. (Tretji del.)

Iv. Dolenc, Med Nemci. Potopis s slikami.

Dr. V. Bohinec, Z Ignacijem Knobleharjem v osrčje Afrike. S sliko.

M. Prezelj, Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju.

Dr. Iv. Pregelj, Nekaj misli in nasvetov glede memoriranja in deklamiranja na naših srednjih šolah.

Doma in po svetu:

a) Ob 10 letnici našega osvobojenja,

b) Ob slovesnem trenutku.

Iv. Dolenc, Iz statistike dijaštva v Sloveniji.

Delo najmlajših:

Ivan Krstnik, Častna beseda.

Naši pomenki:

Poverjenikom. — Tekme za literarne

nagrade. — Literarni pomenki. — Cenjeni naročniki. — Iz Italije in Avstrije. — Obvestilo. — Ali veš. — Prihodnja številka.

Knjige in revije:

Dijaški koledar. — Iv. Zorman, Slovenske poetry. — Kolonizacija Selške doline. — Nemško-slovenski slovar.

Nabiralec:

Pripomba. — Ohranjenost znamk. — Vrste poštne vrednot.

Šah:

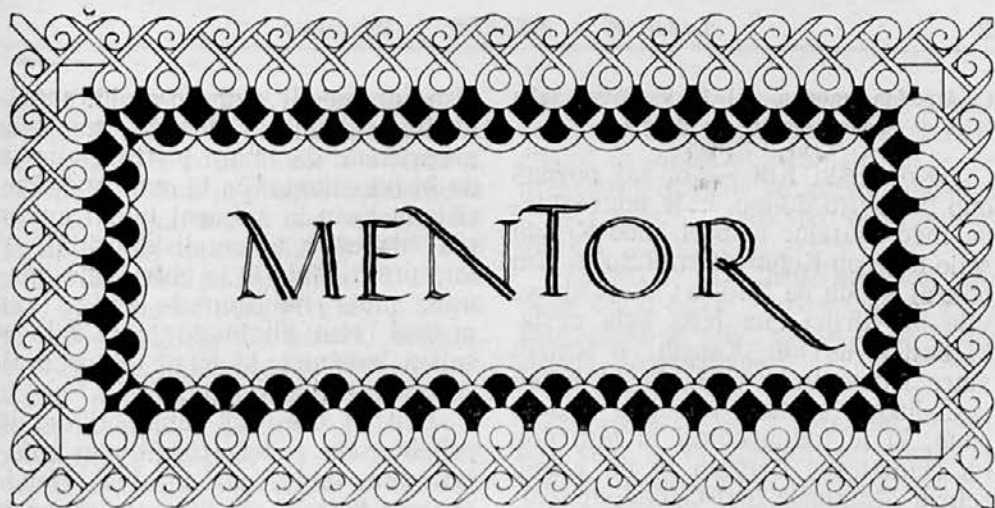
Predgovor. — Otvoritev igre (dalje). — Šah v Ljubljani.

Šale in uganke:

Smešnice. — Sanatorij za matematiške in fiziške siromake (karikatura). — Uganka: Križ.

Razpis nagrad.

Na ovoju: Inserati.

16. LETNIK

OKTOBER 1928

ŠTEV. 1-2

J. K. REJEC:

Med Scilo in Karibdo.

Povest v zgodbah.

Gospod urednik mi ni dal miru, dokler mu nisem obljubil, da bom napisal tako in tako povest za Mentorja. Urednik si je mel roke in se zadovoljno smehljaj, jaz pa sem se kesal in bi najrajši vkljub futurni obliki obljube, ki ni dopuščala nikakega izgovora in izbegavanja, dano besedo snedel, ker sem uvidel, da ni bolj ne-hvaležnega posla, nego pisati zgodbo iz študentskega življenja. Saj je to življenje lepo in pisano in zajemljivo — Debevec, Finžgar, Cankar docent — nešteto junakov se ti ponuja, da bi jih ovekovečil, laudator temporis acti, novim generacijam v eksemplu, a ko bi videli svojo podobo, kdo ve, kaj bi se mi primerilo, pa čeprav bi jih idealiziral, da bi lahko veseli in ponosno vzklikali: »Fuimus Troes!«

Tako se je zgodilo, da je čas potekal — urednik mi je dal termin, kar je bič in obenem zavora — in zavr-gel sem vse junake, ki so živo vzrastli pred mano in se skozi zgodbe in nezgode gimnazijskih let motali, kakor so vedeli in znali in kakor je hotel

veter prilik, ki se je zaganjal v jadra njihove barke... Zavr-gel sem jih, dasi sem jih bil vesel, in se lotil do-brega znanca, ki sem ga srečal o počitnicah. Od Soče, kamor bi sam tako rad in ne morem, je prišel in obujala sva spomine na lepa goriška leta, polna solnca in sanj, vrednih neba, pod katerim so se budile ka-kor rože v maju, ko jim pripevajo slavci...

Kar je prijatelj pripovedoval, kaj-pada, nisem stenografiral; niti beležk si nisem delal. Ne s stenogramom ne z beležkami ne bi mogel fiksirati one topline, ki je dihala iz preprostih besed in se razlivala na pokrajino, na osebe in dogodke in jih čarala iz zastrte prošlosti v sedanost in je vse oživel med nama in pred nama. Ko je odšel in sem ostal sam, sem izluščil iz njegovega pripovedovanja vrsto dogodkov, ki se nekako zlivajo v povest duha, stremečega po lepoti — med Scilo in Karibdo...

Kako to — berite!

I. Uvodna zgodba, ki je v bistvu taka kakor sto in sto drugih.

»Kobariški Kot — o, saj poznaš ono čudovito dolino, ki je pogreznjena med Matajur in Stol, med Krn in Mijo in jo ob Kobaridu robí Soča, tam onkraj Kreda pa Nadiža; skozi njo se vije ob Idriji ona lepa bela cesta, ki baji o davnih Karnih, o legijah stare Rome in o vseh, ki so hoteli pod južno sonce, zlasti o našem rodu, ki je tod prodiral in tam doli ob Nadiži pri Briščah in na južnih rebrih Matajurja nad Čedadom strahoval ponosne Langobarde: njih ni več, naš rod je pa ostal. In še priča o Akvileji patriarhov, ki so tod uvedli krščanstvo, govori o davnih naših pravicah in bojih, pripoveduje o križarjih, ki so šli nad Kobarid, in še o Turkih in o potujočih študentih, ki jih je vabila Padova, o nesrečnem študentu iz Trente govori — saj si bral o njem — o napoleonskih vojskah in o vojskah iz srede prošlega stoletja in še o grozi, ki je zavlada ob njej, ko so prihruli tujci, zemljelačni... In če jo znaš poslušati, ti še pravljici o stoterih tajnah naših gor...

Tam sem doma.

Stokrat sto vesel sem tam užil in žalosti in bridkosti tudi...«

Prijatelj je vzdihnil in se zamislil ter citiral Prešernovo besedo o goljufivi kači.

»Črka, to je ono, kar me je zbegalo. Ko sem prvič poslušal in strmél, kaj vse skriva v sebi, nisem več miroval in neznansko sem bil vesel, ko so me vzprejeli v šolo; pet let sem bil star in šestega pol.

V šolo sem hodil rad, dokler ni prišla na vrsto slovnica, ki smo se je učili ob sobotah. Ni mi dišala in zato sem ta dan često izostal in šel rajši po hosto — »po veje« smo dejali — visoko v Matajur ali v Mijo, preko katerih je šla stara deželna in državna meja. Ti moji izostanki pa le

niso spremenili sodbe o mojih zmožnostih: učitelj in gospod sta bila prepričana, da imam bistro glavo in da bi bilo škoda, če bi ostal v Kobariškem Kotu in zakonal talent kakor oni hlapec v evangeljski priliki. V tem prepričanju ju je potrjevala, menim, moja ljubezen do knjig; kar požiral sem jih in že je ni bilo v šolski knjižnici, ki je ne bi prebral.

In še to se je zgodilo:

Lepega dne, ne vem, kaj me je prišlo, sem začel »tiskati« in izdati dva »politična« in dva »leposlovná« lista. V »Nadižo« in »Krejski list« sem trpal domače novice in če je bilo teh malo, sem »plonkal« iz »Primorskega lista«, ki smo ga imeli doma, ali pa tudi iz »Gorice«, »Primorca« in »Soče«, ki sem jih poiskal v vasi. Leposlovná lista — po ljubljanskem »Vrtcu« in »Angelčku« sem ju krstil — sem polnil s pesmijo in povestjo, z opisi, ugankami in še s slikami. Naročnike sem imel med sošolci in sošolkami in tako se je primerilo, da so prišli vsi listi v roke učitelju. Bilo je to tik pred neko okrajno učiteljsko konferenco, ki se je vršila v naši šoli.

Tedaj se je odločilo.

Vikar — gospod smo mu pravili ali pa gospod nunc — je kmalu nato prišel k nam in je toliko časa prigovarjal staršem, dokler jih ni pregovoril, da so se sprijaznili z mislijo in sklenili, da me pošljejo v Gorico. Obljubil jim je, da me bo vse do septembra učil nemščine, in še, da poskrbi, da me sprejmejo v Alojzijevišče ter da še sam kaj primakne, če bi sami ne zmogli stroškov.«

To bi bil začetek povesti in konec prvega poglavja, vendar, ker sem si zapomnil še nekaj podrobnosti, ki niso sicer pomembne, a je le prav, da jih poznamo, jih povem. Prijatelj je nadaljeval:

»Vesel sem bil in poslej sem se sprijaznil tudi s slovnico ob sobotah in sleherni večer sem hodil v »farovž«

in bil od dne do dne bolj ponosen na svojo nemščino... Oče, od mladih let je hodil v svet, kakor vsi Kotarji, ker naša dolina je pogosto naseljena in zato revna, me je one mesece, ko je bil doma, preizkušal in bil vidno zadovoljen, ko je mogel ugotoviti, da mi nemščina ne dela preglavic. Hotel je celo, da bi se že nemški menila, a ni šlo; le kako besedo sem ujel... Čudil sem se, kako teče njemu, ko je hodil samo v zasilno šolo, ki jo je imel rajnik gospod, pa mi je odkril da ne zna samo slovenski in nemški, temveč tudi po italijansko, furlansko, hrvaško in srbsko, madjarsko, rumunsko in še rusko...

Kot bi ustrelil, se je bilo razneslo po vasi, da pojdem študirat za gospoda, in zmajevali so z glavo in še ugotavljali na podlagi starih izročil, da šolanje požre grunt, sicer pa so želeli, da bi se pri nas to ne uresničilo in da bi šlo vse po sreči.

Ko je v začetku maja odhajal oče v Rumunijo s partijo drvarjev — kar je bilo moškega in količkaj za delo, je tedaj odšlo in vas se je izpraznila — mi je priporočil, naj bom priden v šoli, da se mi ne bo treba tako ubijati po svetu kakor njemu, ki s krvavimi žulji služi vsakdanji kruh. Obljubil sem in sem zajokal; neznanško hudo mi je bilo, kakor še nikdar dotlej. Zavedel sem se, da nalagam očetu nov križ, novo breme s svojim šolanjem, in najrajši bi mu rekel, da ostanem doma, da bom še kako leto, dokler ne dorasteta sestra in brat, pomagal mami, potem pa da pojdem ž njim v svet in bom ž njim služil in podpiral dom, ki je bil tako potreben podpore; oče ga je bil prevzel do zadnjega korca na strehi obremenjenega...

Prazno je bilo doma in žalostno po očetovem odhodu.

Tiste dni mi je povedala mati:

»Pred desetimi leti mi je bilo huje. Sama sem ostala doma s teboj, ki nisi bil še leto star. Ko sem nekega

večera vse pospravila in te potem zazibala, sem legla. Pa si se kmalu zbudil in jokal in jokal, da mi je že presedalo in sem se glasno ujezila:

»O ti moj otrok pa tudi zmeraj jočeš!«

Takrat se je oglasilo tam doli izza mize izpod božje martre v kotu tako zategnjeno in milo, kakor bi se komu smilila. Vprašalo je:

»Ali jôče?...«

Mrazčavica me je spreletela. Zgrabila sem te iz zibelke, te stisnila k sebi in nisem zaprla očesa. Celo noč sem molila in v strahu čakala, če se še kaj oglasi. Nič več se ni in šele ko se je zorilo, sem zadremala...

»Kdo pa je tako vprašal?« sem bil radoveden bolj kakor kdajkoli, ko sem poslušal zgodbe o 'spominih' in strahovih, ker oni zagonetni glas se je tikal mene.

Mati ni vedela odgovoriti. Povedala je le, da je šla drugi dan in plačala mašo za verne duše, ki so se ločile od naše hiše... Poslej sem vedno s svetim strahom stopal zvečer v izbo, ker sem se bal, da ne bi tudi sam kaj slišal ali videl... Sicer sem si domišljjal, da bi se vendarle opogumil in povprašal, kaj bo z menoj...

Ne v izbi, iz izbe sem pozneje videl in mi je bilo dano znamenje, ki ga pa nisem znal tolmačiti: tudi če bi ga in bi se hotel ravnati po njem, je bilo že prepozno...

Minil je maj z lepimi šmarnicami, minil junij s kresom, ki smo ga napravili tako velikega, da enakega niso pomnili, julija sem spisal prošnjo za sprejem v Alojzijevišče, avgusta smo dobili ugodno rešitev in že so mi vse pripravili, kar bi vzela s seboj v Gorico. Tisto leto je bilo lešnikovo. O svetem Jerneju so že bili lešniki čadovi, Mama jih je hodila nabirat, da bi mi jih dala s seboj in da bi jih še brat in sestra imela čez zimo in jih tolkla na peči. Pred dnem se je odpravila nekega jutra

ponje, nas pa prepustila stari materi, ki je ono noč spala pri nas, da nam bo kuhala in poskrbela za živino. Kakor je mama tiho vstala, sem se le zbudil, in ko je odšla, sem vstal. Odgrnil sem okno in pogledal, kolik dan je. Bil je somrak. Poleg naše hiše je tekel potok Sopot. Vzdolž njega je bil dokaj visok zid, ki se je prekinil tik pred hišo, kjer so držale stopnice k vodi. Ko sem tako gledal skozi okno, sem videl, da se je pojavila na potoku ob zidu tik stopnic bela postava; primerjati bi jo mogel vilam, kot sem jih videl naslikane v knjigah. Gledal sem in gledal in se nisem bal, ker v kuhinji je bila stara mati. Prikazen je dvignila roko in mi zagrozila... Zdrznil sem se, stopil v kuhinjo in povedal, kaj sem videl. S staro materjo sva šla na hodnik, odkoder se je čisto od blizu videlo na potok — prikazni ni bilo več. Ko sem se vrnil v izbo, sem spet pogledal pri oknu, in glej, bela prikazen je zopet stala tam, še enkrat dvignila preteče roko in nato izginila...

Ko danes mislim na to grozečo pretnjo, jo razumem: spomin je bila in znamenje, naj ostanem doma...

Pa nisem.

Minil je teden, minila sta dva in bila je druga nedelja v septembru, ko je gospod oznanil, da ga v torek ne bo doma.

»Z mano pojde v Gorico,« sem šepnil tovarišu, ki je klečal ob meni, in mu še povedal, da se popeljemo čez Čedad skozi Italijo, kar se mi je zdelo neznansko imenitno. Preden je minila maša, so vedeli o mojem odhodu že vsi vrstniki in zbrali so se pred cerkvijo okoli mene, da bi jim povedal še kaj več. Nisem jim mogel. Pa smo skupno ugibali pot in kraje, skozi katere se popeljem, kakor so ostali v spominu onim, ki smo bili prejšnje leto na vrhu Matajurja, kjer je posvetil ob velikanski udeležbi ljudstva iz Kobariškega Kota in

z Beneškega videmski nadškof visok obelisk Kristusu Kralju, ki naj vlada v novem stoletju. Tedaj so nam kazali beneške vasi in mesta in še Gorico in Trst in morje, na katerem smo z bistrimi očmi opazili parnike in se glasno čudili in bili vsi veseli in zadovoljni, da se bomo mogli postavljati pred drugimi, ki niso videli več sveta, nego ga je od Nadiže do Soče med Mijo, Stolom, Matajurjem in Krnom...

»Čez dva dni bom videl skoraj vse te kraje!« sem dejal in v očeh tovarišev sem vzrastel.

Pa sem bil drugi dan, ko sem se poslavljaj, že majhen, majhen. Jokal sem. Huje mi je bilo, kakor če bi se trgal od življenja. Ono leto, ko so mi držali svečo in me je gospod previdel ter me potem vprašal, če rad umrem, sem mu mirno in vdano odgovoril, da rad. Ob slovesu od doma sem tetam, stricem in drugi žlahti sicer tudi zatrjeval, da grem rad, a solze so me izdajale in moje žalosti niso mogli potolažiti ne s kronami ne z goldinarji in ne s petkronskimi tolarji, ki so mi jih dali, da bi podprli moje šolanje.

Doma je bil žalosten večer in za njim je prišlo žalostno jutro. Ob jutranjici, ki jo je mežnar odzvonil bolj zgodaj kot sicer, sem bil že pokonci in šel k maši, med katero sem tako iskreno molil, kakor dotlej nikdar: z molitvijo sem se poslavljaj od slehernega svetnika in sleherne svetnice in zdelo se mi je, da me gledajo tako ljubo in milo, kakor bi me hoteli tolažiti in bi mi zagotavljali pomoč... Po maši se je zgodilo nekaj svečanega, česar nisem pričakoval. Gospod se je v albi in štoli vrnil k oltarju, mi pomignil, naj prikleknem, in molil je nad mano in me blagoslovil...

Tako sem bil pripravljen na pot, ki me je peljala med svet in v življenje, o katerem nisem ne oddaleč slutil, kako bo bridko in trdo...

Še je svetila iznad Mije v somrak zornica, ob Matajurju so se vlekle proti Nadiži jesenske megle in tudi na dolino so se v lahkih plasteh zgrinjale, petelini so se oglašali in budili vas, ko smo sedli v kočijo in je pognal voznik konja, ki je zapeketal v jesensko jutro.

Gospod se je pokrižal in po latinško — danes vem — prosil božje pomoči. Med njim in mamom sem sedel in se oziral, dokler se je dalo, na rojstno hišo, potem na vas, ki je bila kmalu za nami, nato sem se pa z ljubečim, solznim pogledom poslavljaj od slehernega drevesa, od njiv in travnikov, od poti, kolovozov in steza, ki sem jih tolikokrat hodil, in že smo zaokrenili k Nadiži, ki nas je spremljala mimo Štupice, Brišč, Podbonesca, Šempetra in Šenčurja, zadnje slovenske vasi na Beneškem, prav do Čedadu, v katerega smo zavozili skozi Slovenska vrata, kot je povedal gospod, ki je dobro poznal domačo zgodovino, o kateri mi je začel govoriti že pri Briščah in ko mi je pokazal izpred Šempetra Landar onstran Nadiže in Landarsko jamo: cerkev Sv. Ivana v Čelu in še ko me je opozoril na starodavno romarsko cerkev na Stari gori tam nad Arbečem in na zapuščeno cerkev Sv. Kvirina, okoli katere je bilo nekoč pokopališče za celo Nadižko dolino in še za Kobariško in Bovško, ob enem pa pod ogromno lipo shajališče slovenskih županov k posvetovanju in sodbam.

V Čedadu smo se nekoliko pomudili; ogledali smo si veličastno stolno cerkev, mimo katere smo se potem peljali po klancu nizdol in prišli onkraj nadižkega mosta, o katerem sem slišal, da ga je zidal sam vrag, a so ga Čedadci opeharili za plačilo s sestradanim psom. Iz mesta se je cesta vila v nepregledno ravan med murvami in trtami, kot že po Nadižki dolini, proti Korminu.

»Vidiš, fant,« mi je rekel gospod,

— Naš bil nekda je ves ta raj,
očetom našim domovina;
tuj narod tod se širi zdaj,
naš raj je tujevc zdaj lastnina! —

in še mi je povedal, da je cesta, po kateri se peljemo, meja med Slovenci in Furlani, ki da se širijo na slovenski račun.

»Leta 1866. so se odločili beneški Slovenci za Italijo, ki jih skuša v zahvalo poitalijančiti, a se le še držijo, čeprav jih silijo v svoje šole in so vse uradnije italijanske!«

Gospod se je razvnel. Ob njegovi besedi se je zganilo tudi v meni. Misel, kake krivice se gode beneškim Slovencem in kako se oži meja našega naroda, me ni več zapustila...

Pri Bračanu smo zdrčali čez Idrijo v goriško Furlanijo in se peljali ob južnih obronkih prijaznih Brd skozi Kormin, Koprivo, Mošo in Ločnik, kjer smo zaobrnili proti Podgori, dolgi vasi pod Kalvarijo, kjer sem prvič zadihal zoperni tovarniški zrak, poln kadu, ki se je valil iz visokih dimnikov papirnic.

Pred nami je vstala Gorica v zlatem solnčnem dopoldnevu. Gledal sem in strmel in zabil na vso žalost, kakor da sem prišel v pravljčni svet...«

Po goriško živo je tekla prijatelju beseda in kar začudil sem se, ko je umolknil. Pa je pomolčal samo za kratek trenutek in ko je vnovič spregovoril, je bil ko spremenjen: oči so mu žarele, kot bi gledal v obljubljeno deželo neslutene lepote, in glas mu je drhtel in je bil slavospev:

»O Gorica, mesto mojega hrepenjenja in mojih sanj, pozdravljena! Pozdravljena za oni dan, ko sem te prvič ugledal in te vzljubil! Pozdravljena z Alojzijeviščem in malim semeniščem in velikim, z gimnazijo in učiteljiščem, pozdravljena s cerkvami, z gradom in Kostanjevico, z ulicami in trgi, s senčnimi drevoredi in parki in kavarnami in gostilnami, pozdravljena v vsem in z vsem, ka-

kršna si bila! Pozdravljena, ki dihaš sladkost naše besede, pozdravljena živa priča naših veselih in žalostnih dni, pozdravljena, ki nam živiš v Bavčarju, Svetokriškem in v indijskem apostolu mučeniku Janezu Krstniku Mesarju in potem še v Kavčiču, Čebeju in Tomincu in še v Staniču, Kocijančiču, Marušiču, v Lavriču, Winklerju, Hrastu, Kofolu in Tonkliju, v Gregorčičih, Močniku, Pagliaruzziju, Rutarijih, Štreklju, Carlju, Kraglju, v Mahničju, Pavlici, Sedeju, Gabrščku, Volariču, Srebrničju, Zigonu, Vodopivcu, Šorliju in Preglju in še v mnogih, ki jih ni več in ki so še! ... In s teboj pozdravljena tvoja okolica: Solkan z Marijo na Gori in Šentmaver s Svetim Valentinom, Pevma z Grojno in s Kalvarijo in z Oslavjem in s Števerjanom, Kromberg s Sv. Katarino in Sv. Gabrijelom, Panovec in Stara gora z Rožno dolino in Ajševico, Šempeter in Štandrež in Vrtojba in Miren in Sovodnje v ravnem polju — pozdravljeni! Pozdravljeno tudi nebo s svojo čudovito sinjino nad to lepoto, pozdravljeno s svojim božjim solncem in mesecem in zvezdami, ki sijejo nad to pokrajino kakor nikjer drugje! In še pozdravljena in pozdravljena, ki ti je pesnik pel pozdrav in ki te v njem pozdravljajo milijoni in mislijo na te — Soča! ...»

Oddahnil se je. Ko je videl, da so se mi orosile oči ob spominu na Gorico, me je bodril, ker iz svoje ljubezni je veroval in upal, da še ni vseh dni konec. Potem mi je še kratko povedal, da je prišel v Alojzijevišče in se ga privadil kakor sto in sto drugih pred njim in za njim in da se je pravitako sprijaznil tudi z gimnazijo, kamor je hodil prvo leto v pripravljalni razred za srednje šole.

II. Zgodba o metriki.

»Ko mi je ob zimskih večerih pripovedovala stara mati vsemogoče

pravljice in zgodbe, sem jo verno poslušal, a če se je zgodba prevrgla v pesem in jo je nekako pela, sem bil posebno vesel. Ponavljati mi je morala tako zgodbo in v drugič sem jo že spremljal in neznansko lepo se mi je zdelo, da se besede tako ujemajo.

Ali je ostalo iz tistih časov, da je prešla pesem vame in nisem miroval, ko sem se naučil držati in rabiti pero? Vse pomembnejše dogodke sem skušal napisati tako, da so bili pesem, to se pravi, da so se mi besede koncem vrstic ujemale.

Tudi ko sem prišel v Gorico, mi je to ostalo.

Sošolci Alojzijeviščniki so se bili nalezli moje boleznin in tekmovali smo, kdo bo napisal več »pesmi«. Niso me dosegli in so v kratkem ozdraveli.

Če bi bil tudi jaz!

V Schreinerjevi nemško-slovenski vadnici so bile med raznimi opisi letnih časov in opravil posejane tudi nemške pesmi, ki smo se jih učili na pamet, potem ko smo jih znali vsi prestaviti.

Tako se je zgodilo, da smo brali, predstavljali in se učili tudi pesem o pridnem učencu, ob kateri nam je dobri gospod Orešec celo uro govoril o pridnosti, ki je najpotrebnejša čednost za slehernega, kateri hoče kaj doseči. Njegove besede so me navdušile in pod njihovim vplivom se mi je zazdela ona pesem tako lepa — čeprav ni bila! — da sem jo doma prevedel — ne dobesedno, temveč prosto in še profesorjeve nauke sem upošteval.

Drugi dan sem jo pokazal v šoli svojemu sosedu, ki je bil ob prevodu kar navdušen in mi je ni hotel vrniti. Pozvonilo je in ko je prišel profesor in smo odmolili ter je vpisal zamude, je vstal, si snel očali in medtem ko si jih je brisal, je govoril:

»No, sedaj pa bomo videli, kdo se je pridno učil. Kdo zna že pesem ‚Der brave Schüler‘?«

Nataknil si je očali in pogledal po razredu. Dokaj rok se je bilo dvignilo.

Poklical je mene.

Prišel sem pred kateder, se poklonil in oddeklamiral tako navdušeno in gladko, da je bil profesor kar ginjen, me po nemško pohvalil in dostavil še slovenski, da sem ‚praf marljif‘, da mi da ‚praf‘ dobro in še, da me zapiše v ‚zlato knjigo‘, ki jo je imel poleg kataloga in s katero nas je posebno vzpodbujal.

Vesel sem bil in se že poklonil, da odidem...

Tedaj. Pogreznil bi se najrajši.

Sosed je med pohvalo ves čas nemirno migal z roko in preden sem odšel v klop, ga je profesor vprašal, kaj hoče. Nič ni odgovoril, kar pred kateder je prišel in tiho nekaj povedal.

Profesor mu je pomignil, mene pa tako ljubeznivo pogledal, kakor še nikdar. Sosed je bil odšel v klop in se vrnil z lističem, na katerem je bil moj prevod nemške pesmi. Ko je oddal, se je poklonil in se vrnil na svoje mesto, jaz sem pa rdel in mi je bilo, ko da sem na žerjavici...

Profesor je prebral, se odkašljajal, stopil k meni in me potrepljal po rami ter dejal:

»Nisem pričakoval kaj takega. ‚Praf‘ vesel sem!«

Po razredu je zavladala radovednost, a preden je razložil moj sosed skrivnost, katere profesor ni pričakoval in je je bil vesel, so jo zvedeli.

Visoko s katedra jim jo je profesor prebral. Bral jo je tako, da je bil sproti bolj ginjen in ko je odložil list na kateder, je potegnil parkrat glasno zrak skozi nos in z robcem je šel preko oči, nato pa slovesno povedal razredu, da se mu doslej še ni primerilo, da bi kdo v pripravljalnem razredu pisal pesmi. In začel

je govoriti o pesnikih in pesmih, o njihovi lepoti in pomenu, obenem pa o težkočah, ki ni dano vsakemu, da bi jih premagal.

»Ti jih tudi še nisi!« mi je očetovski rekel.

Zardel sem še bolj, ta in oni v razredu se je muzal.

»Glavno, česar še ne razumeš in ne znaš, je mera!« mi je povedal. Pač sem razumel njegove dobrohotne besede, a kaj je hotel povedati, mi ni bilo jasno.

Molčal sem in čakal, da me pošlje v klop.

Pa me ni.

Vzel je knjigo in začel presekano brati nemško pesem. Danes vem, skandiral je, tedaj pa se mi je zdelo njegovo branje in nenavadno povdarjanje posameznih zlogov čudno, smešno. Tudi sošolcem je šlo na smeh...

Ko je tako prebral nemško pesem, je začel na isti način brati mojo in ko jo je prebral, me je vprašujoče pogledal in dejal:

»No, ali si kaj opazil?«

»Nič, gospod profesor,« sem odgovoril v zadregi in skromno.

»Nič? Ali ti res ni uho nič povedalo, ko sem bral nemški pa tvojo?«

Bal sem se spet zanikati, da bi se ne zameril, in sem boječe priznal dvoumno modrost:

»Da, drugače se je slišalo!«

»Vidiš,« je vesel dvignil kazalec, »to je: nemška pesem ima enotno mero, tvoja pa ne! Vsaka pesem mora imeti od začetka do konca isto mero!«

Spet mera! Začudeno sem gledal v učenega profesorja in v razredu so bili tudi tiho in čakali, kaj bo še povedal. Vprašal me je nato, če sem že videl korakati vojake, in ko sem mu pritrdil, je hotel še vedeti, če sem jih videl korakati ob godbi.

»Vojaki korakajo v taktu, po meri,« je pojasnil in da bi bilo bolj nazorno, me je prijel in dejal:

»Zdaj pa stopaj z mano in hodi kakor jaz!«

Začel je skandirati državno himno in pri poudarjenih zlogih je krepko udarjal z ного ob tla... Po razredu pridušeno hihitanje, med katerim je tu in tam kdo prasnil v smeh, a profesor je bil tako zaverovan v nauk o meri, da je vse preslišal. Od stene do stene sva hodila med podijem in katedrom ter prvima klopema štirikrat tja in nazaj in tako končala osemvrstično prvo kitico.

»Ali si opazil, kako enakomerno se ponavlja udarec?« me je zmagoslavno vprašal.

»Sem.«

»To je mera, vidiš, in vsaka vrstica v pesmi jo mora imeti in se mora vedno enako ponavljati. Ali si razumel?«

»Sem,« sem se zlagal, ker mera mi ni bila prav nič bolj jasna nego

prej, ko mi je povedal, da je še ne razumem. Pozvonilo je in sem se oddahnil, zakaj bal sem se, da bi moral sicer razložiti ob kakem drugem vzgledu, kako razumem mero.

Poslej mi mera ni dala več miru.

Še tisti dan sem si izposodil od prvošolca Janežičevo slovnico in prebiral zadnje poglavje, a mi tudi ni šlo. Pesmi sem pa le pisal še in o vsaki naslednji sem bil prepričan, da se bolje bere. S prakso mi je prišla — v uho ali v pero — mera, da si do tretje šole nisem slišal več besede o nji. V tretji smo dobili drugi semester za slovenščino profesorja dr. Avgusta Žigona, ki nam je s čudovito lahkoto pokazal pot v tajnost metrike in vsega, kar je z njo v zvezi. Še danes se ga s hvaležnostjo in z veseljem spominjam.«

(Dalje prih.)

SEMPRONIJ TIRO:

Iz dnevnika starega profesorja.

(Tretji del.) *

V Ljubljani. Pred in med svetovno viхро.

I.

(Zopet v Ljubljani. »Skoraj nikogar več ne poznam.«)

Po desetih letih torej zopet v Ljubljani! In še več: poučeval bom na našem najstarejšem srednješolskem zavodu, prav tam, kjer sem pred dobrimi dvajsetimi leti sam dovršil osemletni srednješolski študij in preživel pač najlepša leta svojega življenja. Kamor drevo pade, tam obleži: najbrž bom tudi jaz tukaj

* Glej »Mentor« 1927/28, kjer je objavljen Drugi del dnevnika. Uredn.

»obležal« do konca svojega učiteljevanja.

Po desetih letih! Skoraj vsi moji starejši tovariši iz podeželskega mesta so že davno dobili učna mesta v Ljubljani; nekateri bodo že kmalu ravnatelji. Smo se torej precej zakesnili in postarali v provinci.

Po desetih letih! Ko sem davi nastopil svojo prvo pot v mesto — precej daleč imam iz Vodmata — in videl to vrvenje in gomazenje na ulicah, to valovanje šolske mladine, vsekrižem hiteče v razne šole, ta glušeči promet voz in vozil, vmes pa toliko ljudi, obrazov, meni čisto novih, neznanih, me je obšla skoraj

neka melanholija: »Moj Bog! Kako sem se odtujil! Saj skoraj nikogar več ne poznam! In tudi mene nihče ne pozna, nihče ne ogovori! S Simonom Jenkom sem tudi jaz žalostno vpraševal:

»Al sem še znanec vam,
v Ljubljani ljudje?
Ker dolgo se nismo
videli že.

I jaz sem premenil
misli, obraz,
kar nas ločila
kraj sta in čas.

Slika se je spremenila, ko sem prišel na Sv. Petra cesto. Nasproti mi je prišel profesor A. Kržič. »Čestitam, Ljubljančan!« me je nagovoril, »pa predstavim se Vam: Urednik 'Vrtca' sem. Časih ste me poznali, ali zdaj že dolgo ne več.« Hotel sem se nekaj opravičevati, ali prekmalu mi je s svojimi težkimi, drsajočimi koraki zginil proti Ledini. Vest se mi je oglasila... Na jubilejnem mostu srečam prof. Aleša, prihajajočega iz tiskarne. »Čestitam, Ljubljančan,« mi zakliče tudi on, in koj nato: »No, kaj pa tvoje praznovajoče pero? Mar si na 'Čas' kar pozabil? Ali nimaš nič sočutja z urednikom? Ne bodi dehor!« Za moje opravičevanje ni imel prav nič niti zmislja niti časa: šel je proč kakor človek, ki ve, kaj je vreden čas. Pred frančiškansko cerkvijo mi je usoda prinesla tretjega urednika nasproti, profesorja Miho. V hipu sem videl vsa prijazna pisma, ki mi jih je bil pisal v podeželsko mestece, ne da bi bil dobil odgovor nanja. V silni zadregi sem hitel pozdravljati: »Bog te živi, g. urednik!« Z nekakim votlim smehom mi je dejal: »Čestitam, Ljubljančan! Ali Ti smem omeniti, da 'Dom in Svet' še izhaja?« Samo še odgovor na moje prestrašeno vprašanje, kam gre, rekši: »V tiskarno!« in zginil je tudi on mimo Prešernovega spomenika kakor človek, ki odločuje o slavi ali neslavi svojih sotrudnikov.

Tisti hip mi je bilo jasno, v čem je razloček med podeželskim mestecem, ki sem ga pravkar zapustil, pa med Ljubljano: tam so mi takoj prvi dan skoraj iz vseh hiš prijazno migali, naj vstopim in izpijem z njimi čašico na zdravje in dobrodošlico, tu, v Ljubljani, pa takoj prvi dan sami uredniki, ki se jim samo mudi, pa tiskarne ter črna armada črk, prijazne besede pa kar nikjer...

Odleglo mi je, ko me je pred kavarno »Union« prijazno nagovoril gimnazijski ravnatelj v p. in pisatelj dr. Fran Detela ter me povabil, naj tudi jaz prihajam v veselo družbo, ki se vsak ponedeljek zbira ob osmih zvečer. »V tiskarni?« mi je ušla beseda. »E, kaj v tiskarni,« se je dobrodušno nasmejal, kakor se zna samo on, »tu v kavarni! Črno kavo bomo pili, pa reševali naša velika in mala vprašanja. Prihodnji ponedeljek Vas za gotovo pričakujemo. Z Bogom!« Z največjim veseljem sem mu obljubil. Kdo se ne bi srečnega štel, da sme biti vsaj nekaj ur v družbi takega moža!

Na Dunajski cesti me je nekdo poklical: »Bog te živi, Sempronij!« Ozrem se: bil je poštni asistent Ošaben, sošolec in prijatelj prav od prvih šolskih klopi. »Čestitam Ti, Ljubljančan,« je nadaljeval, »pa to sem zvedel, da boš tudi mojega sina učil.« »Kaj, Tvojega sina?« sem se resnično zavzel, mar raste že drugi rod za nami? Kaj si nisva še kakor včeraj po bratovsko delila suho žemljico in pri tem pela: Ni žvenka ni cvenka... in pa: Ne hčere ne sina...? »Seveda sva, ali zgodovina gre svojo pot naprej in mi ž njo; zdaj boš učil otroke svojih sošolcev, želim Ti pa, da bi dobil podse tudi otroke svojih učencev!« »Nikar! Takrat se bom rajši umaknil s pozorišča. Kje bi še razumel tretji rod, ko pa 'jajce več ko puta ve'«

Danes sem prišel samo do vrat našega šolskega poslopja. Veni, vidi... Dovolj je. Jutri se predstavim ravnatelju.

II.

(Pri ravnatelju. »V deželi parski Tesel gospodari.«)

Danes sem torej prvič prestopil prag svojega novega delokroga, prvič stopil na stopnice v prvo nadstropje, ki bom po njih hodil poslej pač do utrujenosti. Vse je bilo še tiho; do začetka šolskega leta manjka še par dni. Kako čudno so odmevali moji koraki v tej tišini! Spomnil sem se Gregorčičevega verza:

Oj težka pot, oj tožna pot...

Spomnil sem se tudi, kako so bile tudi Danteju marsikatere kamenite stopnice težke in trde, prav kakor mu je bil napovedal njegov ded:

Okusil boš, kak s tuje kruh police
je grenkoslan in v tuji kak palači
trde so za popotnika stopnice.

Mislil sem si: Še nekaj dni in po tehle stopnicah bo vsak dan na stotine naše mladine hitelo gori v svoje razrede k luči in prosveti. In tudi jaz sem poklican, da jih dvigam višje in višje. Ali pa se tudi sam dvigam? vztrajno dvigam?...

Gospod ravnatelj me je ljubeznivo sprejel. Velel mi je sestri v mehak naslonjač. Zvedel sem marsikaj, kar mi je bilo doslej tuje, neznano. »Najprej Vam čestitam,« je pričel, »da sem Vam je posrečilo priti za profesorja na naš zavod. Vsekakor je to posebna odlika. Saj so na tem zavodu poučevali naši veliki možje kakor: Vodnik, Metelko, Maru, Šuman, Vrhovec, Pleteršnik... Čudno pa se mi zdi, zakaj se Vas je moj prednik branil. S čim ste se mu bili zamerili.«

»Zameril? Ničesar se ne spominjam. Mislim, da z ničemer; hotel je pač imeti samo najboljše učitelje okrog sebe.«

»To hoče vsak ravnatelj.« Pomolčala sva. Nato je g. ravnatelj nadaljeval: »Prihajate k nam iz podeželskega mesteca z zavoda, ki je mnogo manjši od našega in ima mnogo manjše razrede. Tam se laglje poučuje. A pri nas? Imeli bomo osemnajst razredov, osem rednih in deset vzporednic, in vse prenapolnjeno. To je eden izmed največjih srednješolskih zavodov v naši državi. Napredek in red je v njem mogoč le, če vsi, ravnatelj in profesorji, delujemo z naponom poslednjih svojih moči. Ali se čutite kos temu delu?«

»Šola me veseli...«

»Vesel sem Vaše izjave. In zdaj Vam nekaj zaupam, sčasoma boste videli še več: Nikar ne mislite, da ima ravnatelj na tem zavodu z rožicami poslano. O, prav nasprotno! Gotovim ljudem je naš zavod zelo napoti. V naši deželi namreč — Tesel gospodari. Veste, kdo je bil Tesel?«

»Nekoliko poznam Prešerna...«

»No, vidite, ta Tesel gradi svojemu narodu most do Adrije, in v Ljubljani mora stati par močnih stebrov za ta most: realka je vsa nemška, in tudi naša gimnazija mora po Teslovih nazorih ohraniti nemški značaj. Le pogledite naš 'Jahresbericht'! Nemška naslovna stran! In notri imena dijakov: Franz, Johann, Josef, Karl... vse po nemško. Samo, če starši posebej zahtevajo, smemo v spričevalo in v javno izvestje zapisati: Franc, Ivan, Josip, Karel... In vse to na zavodu, kjer imamo med 645 učenci celih osem Nemcev!«

Spet sva pomolčala.

»Oči odprite, gospod Tiro,« je nadaljeval. »Vas šola veseli, ker ste idealist in ste se iz idealizma posvetili profesorskemu poklicu. Naš Tesel pa ni idealist; zelo realno in realistično misli. Tesel misli, da je boljši kruh samo za sinove njegovega naroda. In kakor Tesel mislijo vsi odločilni činitelji. Zato čaka vsakega našega dijaka v življenju, ko pride

na vseučilišče v Gradec ali na Dunaj, težak boj. Usposobiti ga moramo, da bo mogel uspešno tekmovati. Zdaj razumete, zakaj zahtevam od slovenskega profesorja, da se ves žrtvuje za našo mladino?»

»Popolnoma...«

Končno se je g. ravnatelj zjasnilo čelo: »V tem ljutem boju bomo zmagali. Nič ne dvomim. V tem oziru imam najlepše spomine. Prav na tem zavodu sem jih doživel. Kako so vas, slovenske dijake, hoteli leta 1885. nemški turnerji zaradi Grünovega spomenika v tla pomandrati, izključiti, uničiti, toda dijaki ste tedaj imeli med svojimi slovenskimi profesorji nekaj neustrašenih zagovornikov, ki so šli v boj za vas. Bil sem tedaj mlad suplent na tem zavodu. S ponosom se spominjam, kako je pri tistih burnih konferencah profesor Tomo Zupan, vodja Alojzijevišča in katehet, kakor lev branil našo mladino in z neovrznimi razlogi uničil črne nakane turnerja Nedveda. Tomo Zupan je tudi meni v mojih skritih bojih s Teslom svetel zgled, ki me greje in oživlja.«

Gospod ravnatelj mi je danes nekoliko odgrnil zaveso naše šolske uprave. Da, saj je res tako: most do Adrije! Oči odprimo! Ne bodimo zgolj idealisti in — šalobarde!

III.

(Otvoritvena konferenca. -- »Streljali bomo!«
»Samo od Ljubljane do Vižmarjev!«)

Danes se je pričelo: imeli smo otvoritveno konferenco. Pri tej priliki se novoprišliki predstavijo starejšim članom učit. zbora, pa tudi ravnatelj jih predstavi. Sprejem je topel ali hladen, prisrčen ali mrzel, kakor je pač novoprišlikov sloves. Če bistro gleda, takoj zapazi, koliko je vreden v očeh svojih tovarišev.

Ob desetih dopoldne je bil učiteljski zbor polnoštevilno zbran. Tri-deset gospodov je sedelo okoli dolge

zelene mize. Kakšen pogled! Nekaj jih je med njimi, ki imajo že dolgo službeno dobo za seboj, polno skušenj in zaslug; nekaj jih je, ki vemo o njih, da postanejo prej ali slej ravnatelji, nekaj zopet jih je — na te sem zrl s posebnim spoštovanjem — ki so spisali in še pišejo šolske knjige; nekaj jih je, ki gre glas o njih med mladino, da so »mesarji« in da ljubijo »mesarsko klanje«, pa čudno: nisem zapazil niti noža v njih rokah niti krvavih srag na njih in čisto prijazno in mirno so sedeli v krogu med drugimi. En sam je bil med vsemi, ki je bil pred dvajsetimi leti še moj profesor. (Kam je vse šlo?!) Dejal sem mu, kakšno čudno čuvstvo me navdaja, da sedim danes pri isti mizi kot profesor z njim, ki je bil pred toliko in toliko leti moj profesor.

»Zanimivo,« se je nasmehnil stari gospod. »Vi prihajate, jaz odhajam, ker mi teče zadnje leto. Tako je vse na svetu: eni prihajajo, drugi odhajajo, odhajajo zato, da prvim prostor naredo. Veste: ako ljudje ne bi mrli in ako ne bi kónj drli, bi bili že davno svet podrli.«

Samo toliko je bilo še časa, da me je gospod vprašal: »Ali ste brali Vzore in boje?« in da je na mojo prikrititev, da sem jih, pripomnil o neki netočnosti v tistem spisu glede ravnanja z lepo in nelepo oblečenimi dijaki na tem zavodu, ko so se vrata ravnateljve pisarne odprla in je gospod ravnatelj z debelim kupom uradnih aktov in odlokov vstopil. Šum je utihnil, g. ravnatelj je slovesno pričel (seveda v nemškem jeziku): »Z veseljem opažam, gospodje, da so Vam počitnice dobro tekstile in ste se zdravi in čili vrnili k novemu delu. Iskreno pozdravljeni! Boli pa me, da se niste vsi vrnili. Dveh gospodov pogrešam: g. Evgen je odšel kot državni poslanec na Dunaj, gospod dr. Josip pa je bil med počitnicami imenovan za gimn. ravnatelja v Gorico. Gospodje! Z dr. Josi-

pom je zgubil naš zavod učitelja nenavadnih zmožnosti, neumorne pridnosti in neprecenljive požrtvovalnosti. Sedem let je deloval med nami, prav kakor poje pesnik: Dolžan ni samo..., zakaj razen v šoli je vršil vzorno svoje delo tudi kot knjižničar dijaške knjižnice, vodil mladinske igre ter poleg vsega tega še vsestransko delal kot slovstvenik. Na izpraznjeni mesti sta prišla dva nova gg. tovariša iz podeželskih mestec, ki ju s tem iskreno pozdravljam. (Klici: Živio!) Dozdaj je vladala v našem zboru najlepša harmonija, tako da so nas drugi za to slogo skoraj zavidali; upam, da tudi nova gospoda tovariša te lepe harmonije ne bosta motila. (Vprašujoči pogledi.)

Ko je nato prečital vse dopise, nam je g. ravnatelj naznanil novico: »Gospoda! Novi časi se bližajo. Dozdaj smo dijake učili, da bi znali dobro zadeti razne oblike, sklone in čase; odslej naj bodo znali zadeti tudi — v črno: z eno besedo: za tri najvišje razrede se uvedejo prosto-

voljne strelne vaje. Streljali bomo! Vsako soboto popoldne bodo častniki in podčastniki poučevali ta šport. Gg. razrednike prosim, da v svojih razredih to stvar naznanijo.«

Vse nas je ta novica iznenadila. Padale so (bolj potihem) opazke: »Roke proč od šole!« »Vse je zdaj važnejše kakor pa šola!« »Militarizem!« »Mars bo ubil Minervo!«

Končno je g. ravnatelj prečital, kaj in kje bo vsak izmed nas poučeval; pri Semproniju Tironu je čital: »V prvem razredu latinščino, slovenščino, nemščino.« V nobenem višjem razredu nič!

Z odločnim pozivom: »Gospodje, kar nič se ne obirajte; začnite takoj jutri s polno paro!« je končal.

»Mar smo strojevodje?« je šepnil šaljiv sosed.

»Lep strojevodja,« sem pripomnil jaz, »ki bom vozil vse leto samo od Ljubljane do Vižmarjev! V osmih letih pripeljem, če mi bo sreča mila, do Jesenic!«

I. DOLENEC:

Med Nemci.

28. junij — kateri dan v letu ti je enak? Za dva meseca zapreš šolo ne samo dijakom — tudi profesorjem. Saj nič ne rečem proti šoli; prostovoljno sem se odločil zanjo in nikdar mi ni bilo žal, da sem se. Vendar bi ne govoril resnice, če bi tajil, da marsikdaj pred počitnicami ne šteje dni samo učenec, ampak tudi učitelj. Šola ni šala — pa če sediš pred katedrom ali za katedrom. Po desetih mesecih šolskega dela čutiš živo potrebo, da priliješ življenjskega olja telesu in duhu.

Sedaj smo dva meseca gospodje — kako bom porabil ta zlati čas? Eno je zame ob vsakih počitnicah nesporno:

nekaj dni bom preživel v samoti na rodnem domu. Tam teko obilni vreli življenjskega olja za telo, pa tudi za duha, vreli, ki te napajajo prav tako darežljivo v moški dobi, kakor so te božali kot dijaka. Mnogo biserov hrani v sebi Župančičeva Duma, a meni sta najbolj iz srca vzeta tale verza:

O rodni dom, o hiše očetove streha ti!
Siromaku si grad in popotniku v dalji
uteha ti.

Toda idilično uživanje narave na domu pač ni vse, kar morajo dati počitnice. Priliti moraš duhu tudi takega olja, ki ti razširi obzorje in vsaj nekoliko zamaši to ali ono izmed mnogih

vrzeli, ki jih čutiš v svojem znanju, čutiš morebiti v tem večji meri, čim bolj jih skušaš mašiti. Če le morem, se skušam vsake počitnice nekoliko prepričati o pravilnosti Goethejevih besed, da se človek največ nauči na potovanju. Torej kam naj jo mahnem letos?

Minuli dve leti sem bil med rojaki v inozemstvu: enkrat med Korošci, drugič med Goričani. Ta dva obiska sem smatral za svojo dolžnost; nisem maral potovati n. pr. v Nemčijo, dokler nisem vsaj nekoliko izpolnil te najbližje dolžnosti. Letos pa sem si ogledal kraje, ki so danes večinoma nemški, pa vendar tudi za Slovence zelo zanimivi: preko Koroškega sem potoval v Solnograd, od tu na Bavarsko (Chiemsee, München), dalje preko Linza na Dunaj in zopet po drugi poti preko Koroške na Jesenice. Marsikje so po deželah, preko katerih sem se vozil, pred davnimi stoletji bivali Slovenci ali vsaj skušali vanje prodreti; »celo globoko notri v bavarsko zemljo so se raztezali pohodi Slovencev« (Gruden str. 44); odtod pa so prihajali tudi v naše kraje Nemci, ki so se v teku stoletij poslovenili. Tod so živeli predniki Volka Wulffinga, Ahaca Langerholza, Kašperja Wohlgermueta, Mihola Schwaifstrigkha, Margarete Wulffingove, Agate Schwarzkoblerjeve in drugih oseb iz Tavčarjeve Visoške kronike. Kdor se hoče natančneje zanimati za vprašanje nemških naseljencev med Slovenci, naj bere v Grudnovi Zgodovini slov. naroda odstavek: Kako so Nemci prišli v deželo (str. 100—108). Videl bo, kako je zlasti po l. 955. prišla na redko naseljeno slovensko ozemlje nepregledna vrsta bavarskih družin, ki je dobila pri nas zemljišča, ustanovila veleposestva in naselila na njih svoje podložnike z Bavarskega, Tirolskega in gorenjega Koroškega. Freisinški škofje z Bavarskega so dobili l. 973. Selško in Poljansko dolino s Škofjo Loko ter so svoje posestvo v teku nekaj desetletij

tako razširili, da je obsegala njih deželica vse gorenjske pokrajine med Idrijo, Radovljico in Bohinjem. Na tem deloma redko naseljenem, deloma pa nenaseljenem ozemlju so začeli naseljevati l. 1030. svoje nemške podložnike. Tako so n. pr. na ravan med Kranjem in Loko privedli svoje bavarske rojake in ta kraj imenovali »Županstvo Bavarec«. (Beri glede naselitve Nemcev na posestvih freisinških škofov tudi poročilo o knjigi: Kolonizacija Selške doline v današnji številki!) Če torej gremo Ločani na Koroško, Tirolsko ali Bavarsko, gremo tako rekoč obiskati svoje daljne sorodnike. Ali še živijo tam ljudje istega imena, kakršni so se svojčas preselili v Škofjo Loko in okolico? Da! Kolikokrat sem srečal n. pr. v Münchenu ime na svojih nekdanjih sošolcev ali drugih znancev iz Škofje Loke! V »stebreniku slave« (»Ruhmeshalle«) sem n. pr. videl kip slikarja Mihaela Wohlgermueta (ime, ki ga še danes srečaš na Gorenjskem!) in učenjaka Joh. Bapt. Homanna (koliko je Homanov in Omanov v Škofji Loki in okolici!), na trgovini sem bral napis Hofner (Ločani imajo Hafnerje in Ofnarje), v državni knjižnici v Münchenu sem se moral radi obiska Gabelsbergerjevega muzeja obrniti na uradnika dr. Hartmanna (pri »Ortmanu« v Virmašah pri Škofji Loki je pa doma Mentorjev sodruđnik Janez Langerholz, ki mu gre čast, da poštenega imena svojih častitljivih prednikov ni nikdar sprememjal!), blizu Nymphenburga je Menzingerstrasse i. t. d. — da niti ne govorim o Schmiedih in Webrih, ki jih je polna Selška dolina. Tudi Glonnerja in Kiederleja sem srečal v Münchenu — pa ne, da bi bila v sorodu z Glonarji in Kidriči? Ločani imajo seveda tudi Pajerje (»Bayer« = Bavarec).

Res, ljudje smo vsi bratje, bratje vsi narodi... In od dne do dne postajamo bolj, pa naj je komu ljubo ali ne!

Ustavimo se torej nekoliko pri teh tujcih bratih!

1. Salzburg.

(Ime. — Pokristjanjenje Slovencev. — Vabljuvost mesta in okolice. — Matura na Salzburškem.)

Nekdaj smo rekli Solnograd, kakor smo pisali v nemščini Laibach in Krainburg. Sedaj zahtevamo, da se mesta imenujejo po vsem svetu tako, kakor jih imenuje narod, ki tam prebiva. Izjemo dovoljujemo samo pri najbolj znanih lastnih imenih: govorimo in pišemo še vedno o Rimu in ne o Romi, o Dunajčanih in ne o Wiencih ali Wienarjih, o dunajski umetnosti in ne o wienški ali vinski umetnosti. Pri Salzburgu pa res ne uvidim potrebe, da bi ime prevajal. Tudi narod tega ne dela. V domačem kraju sem večkrat videl po vrtovih visoka vitka hruševa debla, ki so jih ljudje imenovali »podgarce«. Isti hruški so pa rekli v sosednji vasi — »salcburgarce«. Ime Solnograd torej pač ni bilo pri nas med ljudstvom nikdar udomačeno.

Za našo zgodovino je pa vkljub temu Salzburg silnega pomena. Od tam se je širilo k nam krščanstvo. V Salzburgu je vladal v drugi polovici 8. stoletja škof Virgilij, čigar ime je tesno združeno s pokristjanjenjem naših pradedov. O tem možu pravi zagrebški vseuč. profesor Lj. Hauptmann (Narodna Enciklopedija IV, str. 211), da je bil »sin irskoškotske cerkve, ki ni kakor frankovska širila vere s silo, iščoč predvsem gmotne koristi, ampak je hotela učinkovati z močjo žive besede in z zgledom apostolskega življenja. V duhu tega irskoškotskega idealizma je pošiljal Virgilij svoje svečenike v Karantanijo in je dosegel take uspehe, da se je nova vera tam brzo ukoreninila«. (Pokristjanjenje pa so podpirali tudi koroški vojvode Borut, ki je bil sam še pogan, Gorazd, Hotimir in Volkun. Toda o njih pozneje!) Še danes hodi človek s spoštovanjem okoli prastare benediktinske cerkve sv. Petra v Salzburgu, ustanovljene l. 582. po svetem Rupertu, kjer so do l. 1110, stolovali salzburški nadškofi. S tega kraja se je torej širilo krščanstvo med Slovenci.

A danes nismo prišli v Salzburg proučavati zgodovine; počitnice so — 29. junija, na god sv. Petra, sem bil že pred častitljivo cerkvijo prvaka apostolov v »nemškem Rimu«, kakor imenujejo Salzburg radi mnogih lepih cerkva — krasen poletni dan je, uživamo torej zlato sedanost!

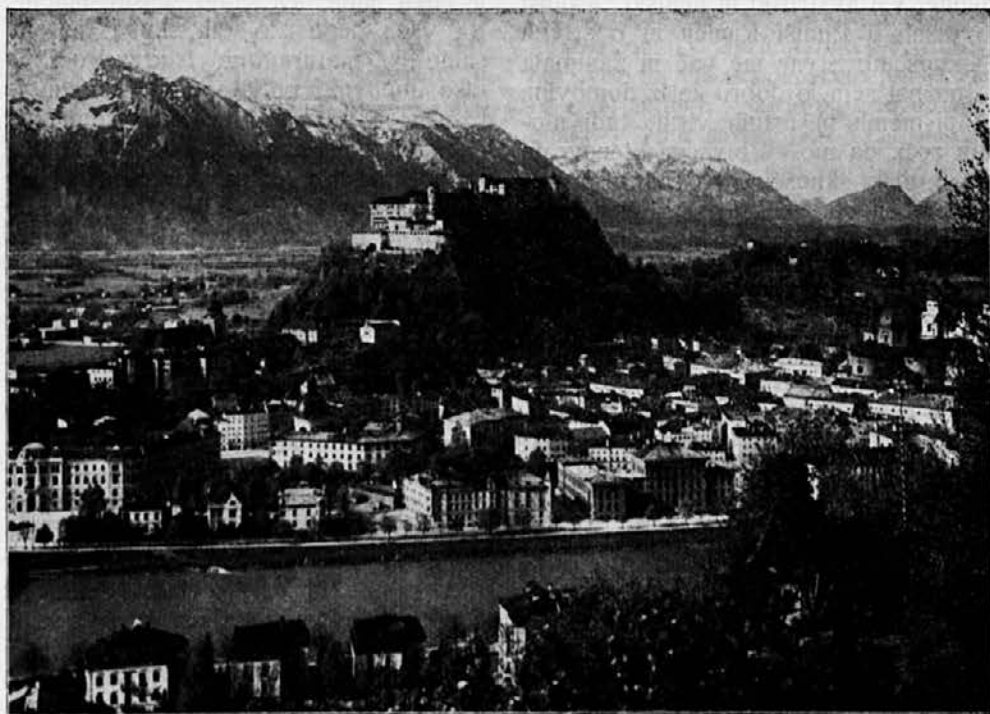
In v Salzburgu te res vse vabi k uživanju narave in umetnosti. Ko sem na kolodvoru vprašal v uradu za tujski promet, kje lahko dobim sobo, da ne bom brez potrebe povpraševal po mestu, sem dobil poleg naslova stanovanja tudi seznam znamenitosti Salzburga in okolice, kjer je bilo med drugim tudi rečeno, da se vsak tujec, ki je bil kdaj v Salzburgu, v to mesto rad povrača. Boga mi, to je pa res! Če bi hotel mesto na kratko označiti, bi rekel: Lično, snažno, kakor iz škatljice vzeto! Vse ceste seveda tlakovane, tako da ni v mestu nikakega prahu. Pojdi po mestu kamor hočeš — nikjer ti ni dolgčas. Tu obstaneš zadivljen na krasnem trgu, tam pred lepim spomenikom, drugod ogleduješ hiše — kako so lične, kakor bi si vsak meščan prizadeval, da bi bila njegova hiša vredna tovarišica svojih elegantnih sosed!

Banalen izrek pravi: Visoke gore si ogledaš od spodaj, cerkve od zunaj in gostilne od znotraj. Pa res — v Salzburgu bi človek prišel na svoj račun celo, če bi se držal tega navodila. Visoke gore — vse polno jih vidiš iz mesta samega, še več pa, če se pelješ po vzpenjači na bivšo trdnjavo Hohensalzburg (na sliki jo lepo vidiš — na ljubljanski Grad te spominja) ali če se daš dvigniti po električnem dvigalu na nekoliko nižji Mönchsberg (na sliki desno od »gradu«). Salzburg nudi sovražniku hoje to ugodnost, da se človek lahko pelje na 1287 m visoki Gaisberg (»Kozja gora«) tik mesta kar po gorski železnici. Da ima Salzburg mnogo lepih cerkva, dokazuje že njegov naziv kot »nemški Rim« In gostilne? Kako bi jih moglo manjkati v mestu, kjer je tujski promet glavni vir dohodkov? Najdeš

jih vsake vrste: od razkošnih hotelov za Američane in Angleže, kjer so porcije majhne in računi veliki, pa do preprostih, a vendar ličnih in snažnih gostiln, kamor lahko gre tudi jugoslovanski državni uradnik. Kako slovi Salzburg po svetu, naj osvetli tole dejstvo. Poleti 1928 so se vršile v Salzburgu slavnostne predstave — leningrajske opere! Trideset pevcev in pevk je pri-

v ozadju in reci, ali te ne spominja nekoliko na — Ljubljano? Naša prestolnica zaostaja sicer po lepoti še daleč za Salzburgom, kjer se je nakopičilo pod vlado mecenskih nadškofov tekom stoletij veliko bogastvo umetnin in kjer pazi mestna uprava že skozi dobo več rodov skrbno na to, da je Salzburg privlačen za tujca — vendar pa moraš priznati, da se zlasti po prevratu tudi

1. Salzburg.

šlo iz nekdanje prestolnice ob Nevi gostovat v Salzburg; pripeljali so s seboj lastne dekoracije in kostume. Precej bogatih tujcev mora priti v Salzburg, da se Rusom izplača dolga pot!

Da bi mi ne bilo treba v Mentorju opisovati Salzburga podrobneje, sem si kupil sliko tega mesta, o kateri sem sodil, da najbolje poda celotni vtisk; ta naj torej govori namesto mene — saj pove več, nego bi mogel moj opis povedati. Le poglej te lepe hiše z gradom

Ljubljana zelo trudi, da bi se uvrstila med mična, za tujca vabljiva srednjeevropska mesta. Razvit tujski promet pa koristi vsaki državi gmotno in moralno! —

Dne 30. junija sem rano zjutraj čakal na zajtrk v gostilni »Pri lipi«. Lipe je ves Salzburg poln. Baš sedaj je cvetela in vse mesto je dehtelo po lipovem medu. O, kje ste že, časi šole! Ti preljubi moderni promet, čudeže delaš! Še pred pičlim dnem v Ljubljani, danes pa

na nedostopni skali, s Salzacho, ki deli mesto v dve polovici, z vencem gora že daleč za devetimi gorami pod Gaisbergom, prost, prost! Zgodaj sem vstal — saj je v tako lepem kraju, kakor je Salzburg, škoda zaležati dehteče jutro! V gostilni je še vse mrtvo. Niso navaženi, da bi kdo tako rano zahteval zajtrk. Bo treba malo čakati. Da si preganjam čas, vzamem v roko »Salzburger Volksblatt«. Malomarno pregledujem kolone. Vsi avstrijski in nemški časopisi so pisali o Puniši Račiću in o streljih v skupščini. Stvar me pač ni zanimala — poznal sem jo dobro že iz domovine po pismenih in ustnih virih; tudi moram reči, da me — bivšega stenografa v belgrajski skupščini — strelji niso preveč presenetili. Večkrat sem bil namreč že priča, kako so se poslanci med seboj klofotali. Nekateri ljudje imajo lepo navado, da opletajo okrog sebe z jezikom kakor krava z repom, drugi si pa pomagajo z rokami, če jih rep zadene n. pr. na usta. Spominjam se, da je nekoč prestregel v skupščini tovariš stenograf nekega poslanca, ki je za žaliteljem tekkel z nekim orodjem v roki — na moje vprašanje mi je odgovoril tovariš, da je imel poslanec v roki samokres. Morda se je motil; jaz ne vem; jaz sem mislil, da ima nož. Od klofute do samokresa je pa pri južnem temperamentu mnogo krajša pot, nego si to misli naš severni um. Ob branju o Puniši mi je večkrat prišel na um dovtip, kako je nekdaj razložil etimološko besedo Puniša: od punio, punire = kaznovati. Puniša je spregal ta glagol najprej v aktivu, sedaj ga pa v pasivu. Če bo imel ta mučni dogodek v parlamentu za posledico to, da bodo nekateri poslanci v parlamentu malo bolj pazili na svoj jezik in da ne bodo šli drug drugemu le preveč neznosno na živce, potem bo ta strel rodil poleg slabih posledic tudi dobre. V črnogorski skupščini menda nikdar niso padale psovke, ker je vsak poslanec vedel, da bi to ne ostalo brez občutne kazni.

Tedaj mi pa ostane oko na članku z naslovom: Die Matura. (»Salzburger Volksblatt«, 28. junija 1928, str. 5.) Napisal ga je bil deželni šolski nadzornik dvorni svetnik dr. Edvard Stummer kot odgovor na dopise iz krogov staršev, ki jih je bil objavil omenjeni list v minulem tednu. Iz članka sem razvidel, da ima Salzburg pet gimnazij in realk, od katerih sta dva zavoda (en moški in en ženski) zasebna; od javnih zavodov je eden namenjen samo ženski mladini. Na vseh petih zavodih skupaj je bilo samo 80 maturantov; trije zavodi jih niso imeli niti po deset. Od teh jih je izdelalo 68; 10 jih ima ponavljalni izpit čez dva meseca in pol, eden je padel za pol leta in eden za vse leto. Izdelalo jih torej ni 15%. Odličnjakov je bilo 15, to je 18.75%. Rezultat torej ni neugoden — čemu tedaj pritožbe? Pač! Če pregleduješ v listu objavljeno podrobno preglednico uspehov, te nekaj preseneti: da so učenke mnogo bolj odrezale nego učenci in da imajo zasebni zavodi toliko boljše uspehe nego javni zavodi. Padli so namreč samo maturantje in niti ena maturantka; poleg tega so padli kandidati samo na javnih zavodih, dočim so na privatnih zavodih (tu je bilo vseh kandidatov in kandidatk itak samo 13) vsi izdelali. Sedaj pa čujmo, kako nam razlaga g. nadzornik ta pojav!

»Ženska učeča se mladina ni samo polnoštevilno dobro odgovarjala pri izpitu, ampak odličnjakinje so celo v večini (od 15 kandidatk jih je izdelalo 8 z odliko), ker dekleta niso samo marljiva in vestna pri učenju, ampak se tudi lažje uklonijo vodstvu po starših in učiteljih. Pri moški učeči se mladini je opaziti dobro znanje na onem zavodu (na zasebni gimnaziji), ki mu je radi internata mogoče nadzirati učenje učencev in nesposobne že pravočasno izločiti pred zrelostnim izpitom. Javne srednje šole pa nimajo te možnosti, tu morajo starši sami izločiti pred maturo premalo nadarjene ali nemarljive učence, če učenci padejo že v prvih razredih

višje gimnazije ali se pa vlečejo iz razreda v razred samo s ponavljalnimi izpiti; toda namesto da bi se iz tega izvajale potrebne posledice in bi se taki učenci pravočasno usmerili v drug poklic, pa prihajajo na učiteljske zборе povodnji prošnji, naj se učencem spregleda — in gorje, če se jim ne spregleda!«

Šolski nadzornik govori dalje o tem, da ne more šola oprostiti staršev dolžnosti, da nadzirajo učenje svojih otrok in njihovo uporabo časa; učenci da izgubljajo preveč časa s svojimi organizacijami in z »družabnimi prireditvami z žensko mladino«; to da razvije v mnogih pretiran čut samozavesti, da, zaljubljenosti v samega sebe, »da menijo, da nanje ne sme vplivati ne šola ne

dom ali si celo upati jih voditi«. Končno naglašja šolski nadzornik, da se morajo ravnateljstva in profesorji držati predpisov in da pri maturi jamči za izvajanje predpisov še poseben predsednik, ki ga določi šolska oblast. »Ta obvestila imajo samo namen ugotoviti dejstva, ne da bi morebiti hotela izzvati polemiko, v katero bi se jaz ne mogel spuščati.«

Tudi mi se ne bomo spuščali v polemiko radi neuspehov pri maturi v Salzburgu. Spomnil sem se pri tem članku na besede, ki jih je izrekel Finžgar v odgovor na vprašanje, kako mu je všeč na novi župniji: »Saj je povsod na svetu enako!« Tudi salzburška šola je sestra slovenske šole.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. V. BOHINEC:

Z Ignacijem Knobleharjem v osrčje Afrike.

(Ob 70 letnici smrti velikega slovenskega misijonarja in raziskovalca.)

Jules Verne je med drugimi napisal tudi zanimivo fantastično povest »Pet tednov v zrakoplovu«. Malo verjetna je bila ta zgodba za tisti čas, danes pa vemo, da jo je resnica že prekosila in da so Cobham, Mittelholzer in drugi letalci s svojimi poleti nad žarko Afriko uresničili sanje francoskega romanopisca. V Vernejevi povesti se spominjajo podjetni zrakoplovci pred svojim odhodom v črni kontinent slavnih dotedanil raziskovalcev Afrike in med odličnimi potovalci omenjajo tudi ime našega rojaka dr. Ignacija Knobleharja. To po vsej pravici, kajti skozi več let nikdo od afriških raziskovalcev ni prišel čez tisto najjužnejšo točko ob Nilu med 4. in 5. stopinjo severne širine, ki jo je bil dosegel Knoblehar. Njegova poročila o zemlji, ki dotlej še ni videla belega človeka, so bila silno važna, še važnejše pa je bilo kulturno

delo, ki ga je izvršil kot misijonar tekom 10 let svojega požrtvovalnega življenja v osrčju Afrike.

Rojen je bil v Škocijanu na Dolenjskem 6. julija 1819. Tri ceste se stekajo v tej ljubki slovenski vasi in so vodile mladega Knobleharja ven v svet: najprej v šolo v Kostanjevico, Celje, Novo mesto in Ljubljano, dalje v Italijo in končno v tuji kontinent. Nikdar ni pozabil svoje slovenske domovine in zlasti domače dolenjske pokrajine. V Rimu ga vidimo, kako govori ob neki slovesnosti v propagandi, zavodu za vzgojo misijonarjev, v slovenskem jeziku; ko zagleda v Afriki v deželi Čircev ob Belem Nilu sušilnice za sezamovo bilje, jih pozdravlja z veseljem, ker so podobne kranjskim kozolcem; ko obiše l. 1850. Evropo, da zbere sredstva za svoj misijon, velja prvi njegov obisk rojstnemu kraju Škoci-

janu, ljubljanskemu muzeju pa prinese istočasno lepo zbirko etnografskih in drugih predmetov iz Afrike.

Svoje največje delo je izvršil Knoblar kot misijonar in je bil Evropi vzgled kulturnega delavca, ki je z vsem srcem izpolnjeval svoj poklic, dasi je vedel, da bo »Africa virum edax«, (A. grobar mož) kakor jo imenuje že latinski pesnik Horac, uničila tudi njega, kakor je izkopala grob že pred njim njegovim sodelavcem, med katerimi je bilo 6 slovenskih duhovnikov-junakov: Milharčič, Dovjak, Kocijančič, Trabant, Možgan in Lap. Ob obilni žetvi neizprosne afriške smrti, ki je imela svoj glavni vzrok v vlažnovročem podnebnju obnilskih pokrajin, mora naše občudovanje za Knoblarja le rasti; vse je umiralo krog njega, on sam pa je stal kot nepremagljiv krmar na krovu svoje misijonske ladje »Stella matutina« (»Jutranja zvezda«) in vzdržal najhujše napore. 1100 dni je bil tekom svoje afriške dobe na potovanju po Nilu navzgor in nizdol, torej cela 3 leta! Ni ga držala pokonci toliko njegova telesna moč, kot neupogljiva sila njegove volje in duha, obenem pa neomajno zaupanje v svetost svojega poslanstva.

Njegovo življenje in delovanje so nam opisali že razni pisatelji v slovenskem in nemškem jeziku (Klun, Mitterrutzner, Umek-Okiški, Jaroslav, Pavlin, Ehrlich, Anžič i. dr.). Bogato je na zanimivostih in človeka vsega prevzame v svoji veličini, ki je tem večja, če se spomnimo ozkih in malenkostnih razmer, v katerih je živel krog l. 1850. slovenski narod. Nemogoče bi bilo, da tu na ozko odmerjenem prostoru zasledujemo ves Knoblarjev življenjepis. Spremljati pa ga hočemo na njegovem prvem velikem potovanju iz glavnega mesta sudanske pokrajine, Kartuma, v osrčje Afrike, na potovanju, ki je razneslo njegovo ime po Evropi in Ameriki, četudi ga je bil nastopil le z namenom, da si ogleda pokrajino, v kateri mu je bil pred svojo

Ignacij Knoblar.

smrtjo (17. jun. 1849) izročil vodstvo misijonskega dela Poljak p. M. Ryllo. Sledili bomo njegovi vožnji na roki doselej Slovincem še neznanega ladijskega dnevnika, ki ga je sam spisal tekom potovanja v nemškem jeziku v tabelarični obliki. Poslal ga je na Dunaj ministerijalnemu svetniku p. M. Kollerju, priobčil pa ga je K. Kreil l. 1859. v VI. zvezku letopisov avstrijskega Osrednjega zavoda za meteorologijo in zemeljski magnetizem na Dunaju. Z začudenjem prebiramo ta dnevnik, ki beleži z znanstveno točnostjo za vsaki dan potovanja od 13. novembra 1849 do 16. januarja 1850 zemljepisno širino in dolžino, torej geografsko lego točk, ki jih je doseгла ekspedicija, nadalje prepotovano pot v morskih miljah, metereološke podatke za zrak in vodo, v »Pripombah« pa opis pokrajine, ki so jo videli sleherni dan. Presenetljiv je zlasti Knoblarjev kratki jedernati slog, ki postavlja z nekaj značilnimi besedami pred nas pokrajino, da kar oživi in se

nam dozdeva, da stojimo sami poleg njega ob ladijski ograji in gledamo z njim proti jugu, tja, kjer je skrita za daljnimi modrikastimi gorskimi grebeni nilska tajna, ki je zanimala človeštvo že od Herodota sem in ki je bila razrešena šele l. 1863., ko sta Speke in Grant odkrila izvire Nila.

Potem ko je bil Knoblehar po Ryl-ovi smrti uredil misijonsko postajo in šolo v Kartumu, je skupno s svojima tovarišema misijonarjem Vincem in Pedemontem čakal na priložnost, da se priključi kakšni ekspediciji, ki bi potovala po Nilu navzgor. Ta priložnost se je kmalu nudila, ker je sudanski guverner poslal vsako leto v novembru skupino ladij proti jugu, da preskrbe oddaljene trgovske postaje z živežem in drugimi potrebščinami in da nakupijo obenem slonove kosti, ki je bila takrat med glavnimi izvoznimi produkti Sudana. Trgovci teh ladij so le zelo neradi privolili, da se udeleže njihove ekspedicije tudi misijonarji in šele na pritisk guvernerja samega so se udali. Imeli so pač slabo vest, ker na poti niso kupovali le slonove kosti, ampak tudi sužnje, ki so jih potem kljub uradnim vladnim prepovedim prodajali v Kartumu ali celo v Egiptu. Knoblehar je za njihovo početje seveda dobro vedel, a med njegovimi velikimi cilji je bil tudi ta, da po svojih močeh pobija suženstvo ter pripomore sudanskim črncem do čim dostojnejšega življenja. Tudi ladjo si je izposloval le s težavo, 13. novembra pa so misijonarji končno vendarle odpotovali z družbo 6 trgovskih ladij.

Knobleharjeva ladja je bila sicer najmanjša, izkazala se pa je kot izvrstna jadernica in je kmalu plula na čelu vsem drugim. Njen brodnik je bil izkušen Berberinec, ki je vozil varno in dobro, kakor to znajo le znani nilski »mornarji« iz Nubije, izvrstno poučeni o vseh ovirah, ki jih stavljajo brodarstvu Nilove brzice pod Kartumom. V svojem dnevniku pričinja Knoblehar opis vožnje tako-le:

»Reka se širi proti položnim bregovom daleč na obe strani in številna drevesa stoje s svojimi debli kar v vodi: Polja so od posameznih prebivalcev obdelana tja do kraja Voad Šelajé. To je zadnja naselbina in zato smo si tu nabavili zalogo mesa za prihodnje dni.« Odslej do 28. novembra niso videli žive duše, bregova sta bila vseskozi prekrita po gostih gozdovih mimoz. V reki so se pojavljali številni otoki in krasni gozdovi so se dvigali ob Nilu, prerastli z bujnimi ovijalkami in obdani z vodnimi rastlinami. Tudi živalstvo je postalo čim dalje bogatejše, pojavljali so se povodni konji, opice, gazele in zlasti velike množine vodnih ptic. 21. in 22. novembra je zapisal Knoblehar v dnevnik sledeče: »Otok Kažažeja. Na teh otokih je mnogo selišč, v katerih stanujejo Šiluk-zamorci. Otoki in bregovi so porastli s kar najbujnejšim rastlinstvom. Vetrovi so vedno silnejši. Trava je visoka in vsa preprežena s stezami povodnih konj. Plavajoči otoki rastlinskih skupin in trave, na katerih posedajo številne čaplje, prihajajo po reki nizdol. Kopasti, uslojeni in mrenasti oblaki prekrivajo obzorje krog in krog.« Če dostavimo k temu opisu še to, da je znašala toplina zraka 22. novembra opoldan 38° C, toplina vode pa 29°, imamo pred očmi vso pokrajino, kakršna se širi ob Nilu nekako ob 13. stopinji severne širine; na nekem drugem mestu jo imenuje Knoblehar podoba raja.

V naslednjih dneh so bregovi južno odtod spremenili svoje lice. Drevje je polagoma izginilo, le tu in tam so posamezne tamarinde še krasile breg, pojavilo se je trsje v silni množini, proti jugu se je razprostirala ogromna puščinja in se izgubljala v malodane morskem obzoru: črta, v kateri sta se dotikala zemlja in nebo, je bila skoro ravna. Zato so posamezne granitne gore ob reki pomenile za potovalce prijetna presečenja, ker so prinašale v pokrajino vsaj nekaj izpremembe.

27. novembra so ladje prišle do prvih stalnih zamorskih naselbin, ki se vrste potem nepretrgoma zelo daleč proti jugu do jezera No. Na levem bregu reke stanujejo Šiluki, na desnem pa Dinka ali Denka-zamorci. Šiluki trdijo, da stanujejo v 7000 vaseh, kar je seveda pretirano, res pa je, da so zelo gosto naseljeni. Visoke palme krasijo njihova selišča, obdajajo jih lepa polja, kjer raste glavna afriška žitarica, dura. Koče so okrogle, visoke in krite s koptasto streho iz trsja, ki ga nudi Nilov breg dovolj. 30. novembra piše Knoblehar: »Zamorci prihajajo v velikem številu iz svojih vasi k ladjam ob bregu. Ponujajo koruzo, duro, sezam, fižol, kuretino, ovce v zameno za steklene bisere. Moški so goli in potreseni s pepelom, v katerem spijo, ženske so snažne in odete z gazelinimi ali lepimi telečjimi kožami. Veter veje v teh pokrajinah izredno močno, ozračje je ponoči zelo vlažno. So pa tu pravi gaji slokih doleb-palm.« Ameriškemu potovalcu Tayloru, ki je obiskal Knobleharja l. 1852. v Kartumu, je ta pripovedoval še o drugih zanimivostih te dežele. Lotus raste n. pr. na plitvinah v toliki množini, da nudijo tisočeri snežnobeli cvetovi, ki se odpirajo vsi ob solnčnem vzhodu, tako veličastno sliko, kot je ne vidimo v nobenem drugem delu sveta.

Denáb ob Nilu je bil ob Knobleharjevem času glavni kraj Šilukov. Postave so ti zamorci lepe in visoke, lase nosijo v najrazličnejših nošah, kar je za afriške zamorce sploh zelo značilno. Neverjetno urni tekači so »in skačejo v teku slično gazelam«. Bavijo se s poljedelstvom in živinorejo tudi z lovom in ribištvom, vendar pa niso posebno delavni. Kralj je njihov poglavar in obenem tudi prvi trgovec svoje »države«. Kajti podložniki mu morajo izročiti vso slonovo kost, da jo proda trgovcem, ki prihajajo po Nilu navzgor.

2. decembra popoldan je ekspedicija prispela do 100 m širokega ustja reke Sobat, edinega pritoka Belega Nila na njegovem desnem bregu. Na levi so se

še vedno vrstile vasi Šilukov, na desni so rastle mimoze in trava, v reki sami pa trsje. Tu so se pojavile na travnatih bregovih črede divjih žiraf in slonov, ki so z začudenjem opazovali ladje. Nahajamo se sedaj že blizu 9. stopinje severne širine, kjer se širijo ob Bahr el Ghasalu in Bahr el Abiadu ter njunih pritokih velika močvirja, ki se nadaljujejo proti jugu še čez 7. stopinjo severne širine. Imenovani dve reki se združita pri jezeru No ob »Ustju rek« v veliki tok Belega Nila. Knoblehar je tudi pri opisu teh močvirij izvrsten opazovalec in njegove »Pripombe« niso nič manj zanimive od poznejših slavnih opisov potovalca Henglina ali n. pr. Bengt Berga v najnovejši dobi. 5. do 9. decembra: »Zapazili smo prva v savani raztresena bivališča Nuér-zamorcev. Pokrajina je na daleč močvirnata in porastla s travo, na kateri se pasejo številni povodni konji. Daleč od reke se vrste ob obeh straneh gozdovi. Nebo je skoro stalno oblačno; reka se vije v neštetihi viugah skozi nižavje. Ob bregovih se pojavijo prvič strupene, kandelabrom slične evforbije. Ponoči vlada v mokrem ozračju pri toplini 25 do 30° C občuten mraz. Zelo visoko trsje s številnimi ovijalkami raste tu, enako tudi papirus v velikih množinah.« 10. do 12. decembra: »Ozračje je ponoči izredno vlažno. Komarji so številni. Ostri veter je ledenomrzel in nad reko se vzdiguje sopara radi visoke topline vode. Pojavljajo se povodni konji, številne gazele in antilope v čredah. Obrežje je zelo visoko in poševno odsekano, v najbujnejši rasti pa se šopiri 3 do 4 m visoka trava v nepregledni ravnini.«

V tej vlažni pokrajini so naseljeni Nuérci in Kiki (Kiči); poslednji so le veja velikega plemena Dinka-zamorcev. Nuérci stoje na nizki kulturni stopnji in imajo trgovci s sužnji z njimi lahek posel. Vendar so zamorci to pot bili previdni in se niso približali ladjam. Težko je tudi bilo dobiti od njih slonove kosti. Kiki so pastirski narod z velikimi čredami goveje živine in ovac.

Bili so zelo boječi, ker jim je bil neki domači »prerok« prepoval vsako občevanje s tujimi trgovci. Dalje proti jugu pa so bili pristopnejši in v selu Angvinu je njihov kralj sprejel ekspedicijo z vsemi častmi. Posebno globok vtis je napravil nanj Knobleharjev spremljevalec, misijonar Vinco, katerega je radi dolge brade in očal smatral za čarovnika. Spremil je misijonarje do mej svoje dežele, ki se nahaja že med 7. in 6. stopinjo severne širine.

Bór-zamorci in Heliabci so tu zadnja Dinka-plemena; mnogo prijaznejši so od severnih narodov, ker imajo mnogo manj stikov s turškimi trgovci. V plitvih predelih reke so rade volje pomagali vleči ladje preko plitvin in se zadovoljili s steklenimi biseri kot plačilom. Dnevnik opisuje pokrajino od 6 stopinj 40 min. do 5 stopinj 50 min., kjer so potovalci doživeli 27. in 29. novembra toplino 40° C v senci, najvišjo na celi poti, tako-le: »Na levem bregu se pričinja v neki razdalji od reke gozd mimo. Tri dni od reke proti zahodu se baje dviga gora Tariel, kjer kopljejo železno rudo. Tam biva zamorsko pleme Atvét, ki izdeluje sulice s srčasto konico. Od časa do časa vidimo ob bregovih prava pastirska taborišča. Koče so za silo zagrajene s trsjem, nad velikimi, žarečimi kupi pepela se dviga dim, krog koč pa je ob kratke kolčke privezana goveja živina. Veliki otoki delijo reko v dva glavna in več manjših rokavov. Desno obrežje pokrivajo mimoze, palme in listnato drevje. Vetrovi pihajo od vzhoda že skozi več dni in to s prav posebno silovitostjo. Noči so bolj jasne kot dnevi. Ponoči se sliši rjojenje levov; povodni konji so izredno številni. Voda je v stranskem rokavu zelo plitva in vožnja je zaradi tega prav težavna.«

Na zadnji dan 1. 1849. so potovalci prišli med Čirce, ki so najsevernejša skupina Bari-zamorcev. Ljudstvo se je zbralo ob obrežju, da pozdravi došlece s pozdravno pesmijo. To kakor tudi boli južno odtod živeče glavno pleme Barcev je trpelo dotlej le še malo radi tur-

ških roparskih napadov in se je zato obnašalo napram ekspediciji povsem prirodno in neprisiljeno. 2. januarja 1850. je zagledal Knoblehar na jugovzhodu granitno goro Nierkani, ki se dviga nekako na 5 stopinj 15 min. severne širine, prva gora, ki jo je videla ekspedicija od 11 stopinj 10 min severne širine. Vsa vmes ležeča pokrajina je prav za prav ogromno, s trsjem poraslo močvirje. Zato se izpremene tu doli polagoma tudi kulturne razmere in postajajo slične šiluškim; Čirci niso le pastirji, ampak tudi kmetje ter imajo lepe, trdne koče. Tudi Barci so na kulturno visoki stopnji, gotovo na najvišji med vsemi doslej opisanimi plemeni. Knoblehar govori o njih s posebnim veseljem, saj ga je tudi pozneje vedno zopet gnalo k njim na jug v deželo, kjer je dosegel svojo najjužnejšo točko. Zlasti njihovo kovaško znanje ga je zelo zanimalo in je o njihovih umetnostih v predelovanju železa brez melu in klešč sporočil v Evropo mnogo zanimivega.

Že 14. januarja je prišlo brodovje do točke, ki jo bil dosegel Francoz d'Arnau kot najbolj južno pred Knobleharjem: brzice so mu bile zaprle pot. Nubijski pilot Knobleharjeve ladje je poskusil premagati to oviro in je 15. januarja s pomočjo močnega severnega vetra res prebrodil brzice ter dosegel onstran njih mirno tekočo vodo. Vozili so se še kakih 23 km dalje do kraja Tokimana. Dežela je bila, kakor je izvedel pozneje od Knobleharja že prej imenovani Taylor, izredno bujna in lepa, bogata na drevju in gosto naseljena. Struja reke je tekla hitreje, voda je bila bolj čista, zrak pa povsem prost škodljivih hlapov bolj severno ležečih pokrajin. Prebivalci v Tokimanu so se silno čudili, ko so zagledali ladje in njihove bele lastnike. Najgloblji vtis pa so nanje napravili glasovi harmonike, na kateri jim je sviral Knoblehar. Mnogi od njih so ob tem doživljaju jokali od veselja, poglavar plemena pa mu je ponudil kar vladu v pokrajini, če bi mu hotel prepušiti ta čudežni instrument.

16. januarja je priplula ekspedicija do vasi in gore Logvek ali Redžat na levem bregu Nila. To je bila najjužnejša točka potovanja. Knoblehar se je povzpел na goro — potovalec W. Harrier je pozneje našel tu njegovo ime vklesano v skalo — in imel tu lep pregled čez vso pokrajino, najbolj napeto pa je seveda zrl proti jugu in vzhodu, kjer so ga daljnja pogorja klicala in mamila, saj so tam nekje bili izviri Nila! Ali vrniti se je moral nazaj v Kartum, ker so bili trgovci pokupili že vso razpoložljivo slonovo kost in postali nestrpnji.

O zadnjem delu svojega potovanja poroča v dnevniku le nekaj skromnih besed. 10. do 16. januarja 1850: »Pokrajina postaja vedno bolj pestra. Prebivalci prihajajo v velikem številu in brez vsake bojazni k ladjam. Vigle in Šoba (pri Klunu: Nigila in Šioka), brata in poglavarja Barcev, pozdravita ekspedicijo. Vigle spremlja ladje do končne točke potovanja, družijo se pa bolj z misijonarji kot s Turki. Pri kraju Garbo pričenejo brzice. Ekspedicija jih prebrodi prvokrat, plove mimo vasi Gumbo med granitnim skalovjem ter doseže Tokimano. Od Tokimana do Logveka se nahajajo v reki še vedno skale. Povzpел sem se na Logvek.«

Gora Logvek ali Redžat leži po Knobleharju na 4 stop. 10 min. severne širine, vendar pa so poznejše ugotovitve pokazale, da jo je iskati bolj na severu in sicer pod 4 stop. 44 min. približno, kar pa seveda na rezultatih ekspedicije ničesar ne spremeni. Knoblehar je prišel na njej do prepričanja, da je Beli Nil glavna Nilova struga in da se morajo njegovi izviri nahajati že onstran ekvatorja. To je bil tudi poleg spoznavanja dežel na jugu od Kartuma, glavni uspeh potovanja. Pri Logveku je bila namreč reka široka skoro 200 m, globoka pa 1·5 do 2·5 m, kar je dovoljevalo sklep na toliko oddaljenost izvirov. Svojega misijonskega cilja na tem potovanju Knoblehar še ni povsem dosegel, ker je bil preveč odvisen od Turkov in so ti

tudi na povratku hujskali domačine proti njemu, izvršil je pa prvo pripravo za svoja poznejša potovanja. Iz Kartuma do Logveka je potrebovala ekspedicija 64 dni, v Kartum pa se je zopet povrnila 7. marca 1850.

Napravljen je bil prvi korak v Osrednjo Afriko. Da informira svet o tem, kar je videl, da si poišče novih sodelavcev in nabere potrebna sredstva za svoj misijon, se je Knoblehar še istega leta odpravil v Evropo. Vrnil se je v Afriko avgusta l. 1851. z bogatimi sredstvi in že prej imenovanimi petimi slovenskimi duhovniki, kupil ladjo, ki jo je krstil »Stella matutina« ter z njo došel 17. decembra zopet v Kartum. Sedaj prične njegova velika misijonska doba. Imenovan za provikarja je preuredil misijonsko postajo in šolo v Kartumu, l. 1853. pa ustanovil med Barci nekoliko na jug od 5. stopinje severne širine misijon v Gondokóru, ki obstoja kot vojaška postaja še danes in je znan zlasti po tem, da je tu zadnja sudanska telegrafska postaja. To je bila tudi točka, ki jo je leta 1863. dosegel od juga prihajajoči Speke ter tako zvezal severno in južno polje raziskovanj v Osrednji oziroma Vzhodni Afriki. Ko je prišel v Gondokoro, je Angliji in svetu lahko sporočil znano ponosno vest: »The Nile is settled! — Nil je dognan v vsem svojem teku!«

Med Dinka-zamorci je po Knobleharjevem naročilu ustanovil Korošec Možgan l. 1854. postajo Sv. Križ, od katere pa obstojajo danes le še ostanki misijonskega vrta. Petkrat je Knoblehar še napravil pot po Nilu navzgor od Kartuma do Gondokore, v juniju 1854 pa je celo dosegel otok Lumutat, ki leži v Nilu še bolj južno od gore Logvek, vendar pa do kakih bistvenih novih odkritij ni več prišlo.

Vmes je neustrašeni mož vedno iznova potoval do Kaira ozir. Aleksandrije in nazaj, da je sprejemal in spremljal nove misijonarje, ki jih je njegov klic privabil v vročo Afriko. Od l. 1853. do 1857. jih je prišlo še 18, da poma-

gajo pri njegovem velikem delu — a tekom sedmih let je od 24 duhovnikov umrlo 17.

On sam je kljuboval Afriki do zadnjega in dvakrat celo premagal smrtno bolezen. A končno so naperi izpodkopal tudi njegovo zdravje. V septembru l. 1857. je odpotoval zopet proti Evropi, a je zbolel že v Kairu. S težavo je prišel v Aleksandrijo in preko morja v Napoli, a sprememba podnebja ga je prisilila, da je moral tu v samostanu avguštincev leči na bolniško posteljo, 13. aprila 1858. pa je umrl. Težko je umiral, dasi je bil vdan v svojo usodo.

Star je bil šele 38 let, ogromni načrti so mu še lebdeli pred očmi in do zadnjega je mislil na svoje črnce v daljnji Afriki.

Njegovo delo so nadaljevali drugi, dokler ni Mahdijev upor v osemdesetih letih preteklega stoletja uničil vse, kar so bili Evropejci zgradili v Sudanu. A po zopetnem osvobojenju Kartuma leta 1898. je evropska in z njo misijonska misel v Sudanu zopet vstala in iznova začela zidati na temeljih, ki jih je s toliko vnemo in tolikimi žrtvami, celo z žrtvijo lastnega življenja pričel graditi Slovenec Ignacij Knoblehar.

M. PREZELJ:

Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju.

»Ni denarja,« se glasi dosledno žalostni odgovor, kadar prosim gospoda ravnatelja denarne pomoči za invalide v mojem prirodopisnem kabinetu. Lisico bi bilo treba operirati na levem očesu, zajec trpi na vnetju in gnitju uhljev, nebogljen srnica boleha na kostni jetiki, jež ima potolčen gobček, volku manjkata podočnjaka in trije ali štirje kočnjaki bi se mu morali plombirati, veverica se komaj še drži na deblu, tako močno jo trga v sklepah, in pozabiti ne smem vsega usmiljenja vrednega krta, ki je brez sprednjih okončin menda že od onega časa, ko je prvič zagledal dijaka-prvošolčka. Vojni lazaret, ne pa prirodopisni kabinet je to, kar mi je izročeno v varstvo in kar gledam z grozo in strahom že leto in dan. Ako bi preje kedaj le malo slutil, da bom postal varuh pohabljenec, bi bil poleg prirodopisa študiral veterinarstvo in skušal bi si bil prisvojiti vsaj nekaj spretnosti v gačenju živali in v izdelovanju umetnih udov. Prestudiral sem Clausa-Grobbera, Hert-

wiga, dobro poznam Brehma in dela drugih znamenitih prirodopiscev, nimam pa pojma, katero zdravilo pomaga pri jetiki, revmatizmu in drugih boleznih, ki mučijo moje uboge živalice, in sploh si ne morem niti predstavljati, kako se živali nadomesti obrabljen in poškodovan ud z novim. Vse, kar znam in zmorem, storim v dobrobit zaupanih mi revežev, ki se jih noče usmiliti ne država in ne občina. Moja vest je čista! Lečim jih s svežim zrakom in solncem, vsak teden jih očistim prahu in večkrat na mesec jih potresem z naftalinom. Za naftalin dobim vsak mesec po enega celega »kovača« kredita. S tem denarjem pa moram kriti tudi še stroške za formalin, slab nadomestek za alkohol, v katerem so bile v boljših časih konzervirane žabe, martinčki, školjke in drugi manjši zastopniki faune, a je — najbrže med vojno — skoraj popolnoma izginil. Nekateri pripovedujejo, da so ga pokradli vojaki, hudomušneži pa namigavajo na mojega prednika, ki je bil neki jako velik ljubitelj dobre kapljice.

Da bo slika o stanju mojega prirodopisnega kabineta čim popolnejša, moram še omeniti Pichlerjeve stenske slike. Nekatero so zares dobre in nazorne, tako da jih je kar veselje gledati, drugih sem pa žalosten, kadar se nanje le spomnim. Mnoge svedočijo in bodo še poznim rodovom pričale o bujni fantaziji povojnih dijaških paglavcev. Orangutan nosi očala, gorila pol metra dolge brke, šimpanz je v fraku, jazbec je pokrit s črnim plaščem od gobca do repa, medved štorčlja v močno nakovanih škornjih, na velblodu jaha nekdo, ki jahati sploh ne zna, in vidra zaman išče vhoda v skrivališče, ki je zadelano z veliko packo. Da te nakaze dijakom nadvse ugajajo in da zažene ves razred strahovit krik, kadar slike javno razobesim, je samo ob sebi umljivo, umljivo pa je tudi, da je že marsikdo prišel radi njih v razrednico. Seveda sem nazadnje jaz kriv, da je med mojo uro v razredu več hrupa, kričanja in boksanja, ko na vsem ostalem zavodu, ni pa kriva, recimo umazana podgana, ki ji je od repa ostal le še košček žice, ali kljunač, kateremu polzi iz trebuha žaganje, ali celo pošastni lenivec, ki je skočil nekoč s katedra v prvo klop in se tu razletel v kup smeti.

Meni jeza in žalost, dijakom zabava in »hec«, to pomeni vsa ta šara, ki zavzema obširno dvorano, nad čije vhomdom se blesti napis: Prirodopisna zbirka. Mnogo sem razmišljal o načinu, kaj in kako naj bi se preuredilo, da bi se izboljšalo njeno obupno stanje, a vsi storjeni načrti so se razblinili v nič ob neizprosno: »Ni denarja!« A glej! Ko sem bil v najhujši sili in zadregi — stal sem baš pred nalogo, da začnem z razlaganjem o drugem razredu vretenčarjev, seveda brez modelov, preparatov in slik, ki jih nimam — mi šine v glavo srečna misel: »Pojdi z učenci v muzej!« Koliko jeze bi si bil prihranil, da sem prišel na to misel, še preden sem bil prinesel v razred divjo mačko, ki kaže brezzobe čeljusti, in kateri je neznan zlikovec odstrigel brčice in odrezal pol

repa. Torej v muzej ž njimi! Tu bodo imeli več kot dovolj prilike, da si napasejo oči in da vidijo živali vsaj približno take kot so in ne take, kakršne v naravi ne bi mogle živeti niti en dan.

»Gospod ravnatelj! Heureka!« *

»Kaj pa? Denar? Če mislite, da bo to pot kaj za vas, se zopet motite. Kredit, ki ste ga zavohali, je namenjen za nakup nove metle, brisač in katrana.«

»Danes se motite Vi, gospod ravnatelj. Našel sem muzej.«

»Prava reč! Vsak dan greste po Bleiweisovi cesti in mimo opernega gledišča po Knaflejevi ulici, pa ste šele zdaj našli zavod, ki bi ga kot prirodopisec morali poznati že zdavnaj.«

»Zopet se motite, gospod ravnatelj. Kje stoji muzej in kakšna je ta hiša modrosti, sem vedel že kot prvošolec, ko sem ob nedeljah hodil vanjo igrati se mance. Nekaj drugega sem hotel povedati. Prosim Vas za dovoljenje, da smem prvo- in drugošolce večkrat peljati v muzej, da si bodo tam ogledali, kakšne so v resnici živali, ki jih jim opisujem v šoli na podlagi predobro Vam znanih strašil.«

In tako se je zgodilo in se ponavlja sedaj že več let, da poučujem prirodopis deloma v muzeju, pred katerim straži Valvazor, deloma v muzeju, čigar zaščitnica in varuhinja je prosta naroda. Od tedaj imajo živali v prirodopisni zbirki mir, vsaka uživa v svojem kotičku zasluženi pokoj in čaka na svoj konec. Udale so se v usodo, kakor so se udali v dobrote svoje penzije kronski upokojenci...

Kje stoji muzej, je menda poznano slehernemu Ljubljančanu. Tam poleg policijskega ravnateljstva, kjer vodijo strogo evidenco o vsakem in o vsem, kar je in kar se vrši v mestu. Tudi onemu, ki pride z dežele v Ljubljano in si tu hoče ogledati zanimivosti, ki jih hrani naš muzej, ne bo težko najti rjavo prepleskanega in s črno opeko kritega poslopja, na čigar pročelni strani je pritrjena tablica: Valvazorjev

* Našel sem

trg 3, na drugi, severni pa: Bleiweisova cesta 24. Glavni vhod v muzej je sicer z Valvazorjevega trga, a je odprt le v poletnih mesecih ob nedeljah in praznikih. V teh poletnih dneh je poset muzeja brezplačen, a ima obenem žal to slabo stran, da privabi često tudi obiskovalce, ki spreminjajo muzej v pravcati zverinjak in ki bi bili izvrstni razstavniki objekti v »Zoo«. Sicer pa moreš obiskati muzej vsak čas, kadar hočeš, razen seveda ponoči in menda takrat, kadar je muzejski sluga na dopustu. Pri slugi, ki stanuje v pritličju na strani Bleiweisove ceste si kupiš za majhen denar vstopnico in s to dovoljenje za vstop v vse razstavne dvorane. Skupine učencev pod vodstvom učitelja so vstopnine proste in z veseljem ugotavljam, da tudi vodji skupin ni treba nič plačati. Vsekakor je obisk večje skupine preje pismeno javiti muzejskemu ravnateljstvu in v dopisu označiti približno število udeležencev. Dopis je kolka prost, kar je vsekakor razveseljiva izjema v današnji dobi splošnega kolekovanja. Samo ob sebi je umljivo, da ima sluga z vsakim posetom nemalo opravka. Odpirati mora dvorane, in dokler traja obisk, vršiti tudi nalogo paznika, po dokončanem posetu pa mora z metlo in cunjjo desinficirati dvorane, ker sicer bi muzej postal kmalu to, kar imenujemo šolsko prirodopisno zbirko. Moji dijaki so instinktivno spoznali kulturni pomen muzejskega sluga, pa se mu ob vsakem posetu oddolže sicer z majhnim, a iz srca danim prispevkom.

Nešetokrat sem že popeljal svoje divjaške dijačke v muzej in njim v čast moram povedati, da so se doslej vsikdar vedli človeško in držali junaško. Za dijaka je pač vsekakor junaštvo, da ne zdivja od veselja, kadar je vsaj za eno uro oproščen sedenja v zaduhli učilnici, junaštvo, da se ne pretepa, kadar je v družbi svojih tovarišev, junaštvo, da blagovoli upoštevati predpise v tujem poslopju. Osnaži čevlje! Ne dotikaj se predmetov! Ne pljuvaj na tla! Tako se glase najvažnejše zapovedi za mu-

zejske obiskovalce in niti enkrat se ni pripetilo, da bi kdo izmed nas vstopil med zbirke z blatnimi čevlji, razbil kak razstavljen predmet ali pljunil mesto v pljuvalnik na parketna tla ali celo v steno. Torej smo vsekakor boljša družba, ki po pravici uživa polno zaupanje muzejskega sluga in — tako vsaj upam — tudi muzejskega ravnateljstva.

Zoološka zbirka je razstavljena v treh dvoranih v prvem nadstropju. Tu sem vodim svojo pestro družbo od onega dne, ko sem obupal nad podporo nebogljencem v svojem prirodopisnem kabinetu, in lahko rečem, da sem z uspehi teh obiskov kaj zadovoljen. Včasih še celo tako zadovoljen, da me kar jezi, tako na primer, kadar dobim na vprašanje: »Kje živi volk?« odgovor: »V muzeju v drugi dvorani.« Kruli-Muli, taki odgovori so napačni in ne zameri mi, če si radi njih dobil v notesu opazko: »Naiven. Zamenjuje muzej s naravo.« Toda, ali smem javno omenjati Kruljevo nerodnost in molčati o naravnost sijajnih uspehih glede prirodopisnega znanja večine njegovih tovarišev!? Hlebec nam ob vsaki priliki poroča to in ono zanimivost iz »Lovca«, Trpin ve sila mnogo povedati iz hrvatske »Prirode«, Eržen, Zajec in Medved so glavni funkcionarji društva »Močerad & Komp.«, ki goji v terarijih in akvarijih vse, kar plava, lazi in gazi. Mnogi so postali navdušeni čebelarji in v največjo zabavo jim je čitanje »Čebelarja« ter vseh v njih stroko spadajočih spisov. Da med njimi ne manjka navdušenih nabiralcev hroščev in metuljev, je skoraj samo ob sebi umljivo. Dva ali trije so se celo poskusili v gačenju sesalcev in ptic, a do zdaj žal brez zadovoljivih uspehov. Slabo bi se v življenju godilo vrabcu, če bi bil živ tak, kakršen je zdaj, ko je prišel iz njih delavnice.

Vse, kar sem slišal in videl ob teh šolskih izletih v muzej, sem zbral v naslednjih osmih »Obiskih«, ki naj v celoti tvorijo nekak »Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju«.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. IV. PREGELJ:

Nekaj misli in nasvetov glede memoriranja in deklamiranja na naših srednjih šolah.

Vsako leto zopet vidim kot učitelj slovensčine, da dijaki v splošnem radi memorirajo, t. j. da se z večjo in manjšo marljivostjo uče na pamet vsega tistega, kar zahteva šolski predpis, in da to memorirano snov več in manj točno in gladko podajajo. Vsako leto zopet pa vidim tudi, da so med dijaki prav redki taki, ki morejo po prirojnih jim darovih memorirano snov podajati v tisti meri zadovoljivo, kakor to zahteva polni in zadnji smoter tega učenja. Prav deklamirati umejo celó v višjih razredih le redki učenci. Mnogim ostane zmisel in raba pravega deklamovanja nedoumna skrivnost še daleč mimo šeste šole v osmo in prek...

Razmišljam, čemu tako, pa sem našel: za prvo, da dijak pogrèša v tem oziru teoretičnega pouka in praktično nazorne šole t. j. vzgledno, vzorčno podajanih deklamovank; za drugo, da se učimo deklamirati pretežno sestavke v vezani besedi, v besedilu torej, ki ni le v besedni rabi, stavčnem in besednem redu nekak dvignjeni slog in že kot tak prirodnemu izražanju nov in tuj, temveč tudi po svojem ritmu in shematičnem metru kar naravnost snov, ki jo organizem brez poslušla sicer more dojeti, nikoli pa popolnoma obnoviti v prvi moči prvotne emfaze, pravega zanosa in pristne kretnje.

Je pa še tretja težava in govoriti nam bo o njej, kakorkoli se nam bo očitalo, da ne sodi v okvir dijaškega lista. Pouk v slovenskem deklamovanju namreč doslej še ni vzorno metodiziran...

*

Kdo zna deklamirati? Prav deklamira tisti, ki ne obnavlja le pesnikove

besede v vsem in polnem besednem redu in ritmu, temveč tisti, ki to besedo oduhovi, zajame pojmovno in čustveno v tisti meri, da jo iz njegove artikulacije moremo dojeti kot prvotno, neposredno doživljeno. Poljudno bom rekel, da dobro deklamira tisti, ki pesem s pravim umevanjem oblike in vsebine brez vseh motečih (vsebinskih in oblikovnih) spotikljajev, brez vseh svojih lastnih fizioloških nedostatkov dramatično obnovi. Prvi pogoj za dobro deklamovanje je torej dobro branje. Dobro brati pa se naučiš v tej smeri le z glasnim čitanjem. Dobro glasno boš čital, če paziš na zmisel. V zmisel ti je dvojen kažipot: prvi interpunkcija, drugi stvarni komentar. Dokler pesmi umel nisi, se je ne uči na pamet. Tudi se ne uči na pamet pesmi, ki nima zate jasno nazorne ali logično solidne vsebine. Take pesmi (verbalizem modernih) utegnejo sicer »peti« temu ali onemu, ti, jaz in večina nas bomo zanje — gluhi. Pesmi za nas niso deklamovanke. Tudi v šoli se utegne zgoditi, da so nalogâ pesmi, ki dijaškemu obzorju in posluhu niso — deklamovanke.

Je pa deklamiranje svoje vrste spretnost, da ne rečem umetnost. Kakor slednjemu takemu ji gre torej vaja. Komurkoli, ki se česarkoli uči in vadi, pa je treba, da hodi po določno prirodnem potu, t. j. da začne s primitivno elementarnim, preprostim, lahkim in se nato stopnjema osamosvojuje v težje in bolj komplicirano delo in rabo. Kakor vselej in povsod mora biti torej tudi učenje v deklamiranju — metodizirano. Po metodi pa se boš učil deklamirati, če si zlasti učno snov metodično razporedil. Začel se boš vaditi v obnavljanju mirno objektivne pripovedne be-

sede in logično se snujoče besede v miselni liriki. Nadaljeval boš s podajanjem dramatično razgibanega sloga v epiki in z onomatopoeičnim orisjem v liriki. Spopolnil se boš v artističnem in izvirno intuitivnem izrazu individualnih umetnin in moderne. Ne umej me pa krivo! Popolnost deklamacije ni v — t e a — t r a l i k i, temveč prav v nasprotnem, v popolni prirodnosti. Čim bližji izraz in sorodnejši vonju in duši pesnikove besede boš našel, tembolj prirodno, verno in pravilno jo boš podal. Mimo elementarnih potez, ki ti jih je nujnih, evo ti le še nekaj nasvetov!

1. Boj se enoličnega, ob metrični shemi usužnjene »drdranja«.

2. Ogibaj in otrepi se vzporedno pojocih višin in kadenc, boj se na drugi strani govorniško kričave ali jokave emfaze s preveč in vedno enako podarjenimi miselnimi dojmi

3. Usmeri se v tempu ob vsebino, ki jo podaje pesem in igray se onomatopoeično z besedilom le v toliko, da boš še prirodni in umljiv, v artikulaciji glasu dostojen, prijeten in estetičen.

4. Kretnje naj ti bodo zmerne in primerne.

5. Loči med izrazom za tipiko občeloveško izraznega in izrazom za individualnost pesniku lastnega!

*

Je pa še tretja težava, sem rekel gori, in govoriti je o njej, kakorkoli se bo očitalo, da ne sodi v okvir dijaškega lista. Govoriti je namreč še o tem, da pouk v slovenskem deklamovanju na naših srednjih šolah še ni vzorno metodiziran. Quod scripsi, scripsi. Zadeva je pa taka-le:

Višji šolski svet v Ljubljani je imel gotovo najboljši namen, ko je določil z odlokom št. 14.563, dne 28. okt. 1922. obvezni kanon ali izbor tistih pesmi iz slovenskih Čitank (Wester I—IV, Grafenauer I), ki naj se jih uči na pamet kot vzornih deklamovank vsa naša srednješolska mladina od I. do VI. razreda. Ta uradni izbor odreja in zahteva mimo

znanja narodnih himen (Bože pravde, Lepa naša domovina, Naprej zastava slave) še memoriranje štiriinšestdesetih pesniških poedinic in sicer za nižje razrede (po 12 na razred) 48, za dva višja 16. Izbera, določena v odloku, se je prirodno morala nasloniti ob gradivo v označenih šolskih knjigah. Izbiratelji so torej imeli v tem oziru vezane roke. Vprašali bi seveda lahko, ali se je že v tem okviru izbiralo res vse najboljše, t. j. za deklamiranje najpripravnejše. Še bolj važno in nujno pa je vprašanje, ali je izbor kot tak, ob visoko postavljenem smotru, ki ga odlok v nadaljnjem opredeljuje in ki ga učni uspehi, žal, ne dosežajo, res tak, da ga smemo šteti za popolnost v vsebinskem, še bolj pa v metodično-vzgojnem pravcu.

Oglejmo si za prvo gradivo! Izbor vsebuje sledeče: Vodnik (Na svoje rojake), Prešeren (Uvod v Krst pri Savici, Orglar, Memento mori, Povodni mož, Apel in čevljar, Lepa Vida, Sonetje nesreče, Zdravljica, Turjaška Rozamunda, V spomin Andreju Smoletu), Levstik (Ubežni kralj), Stritar (Turki na Slevici, Na Jenkovem grobu), Jenko (Zaklad, Samo, Zimski večer, Adrijansko morje), Gregorčič (Odlikovanje, Veseli pastir, Mavrica, Znamenje, O nevihti, Nazaj v planinski raj, Za dom med bojni grom, Rabeljsko jezero, Lastovkam, Vojaci na potu, Hajdukova oporoka, Oljki, V pepelnici noči, Sam), Aškerc (Mejnik, Svetopolkova oporoka, Čaša nesmrtnosti, Mutec Osojski, Godčeva balada, Brodnik, Ilirska tragedija, Trije popotniki, Ponočna potnica, Mi vstajamo, Kronanje v Zagrebu), Pagliaruzzi (Rada), Medved (ev. Vrbsko jezero), Kette (Na očetovem grobu), Murn (Vlahi), Župančič (Zlata ptička, Kralj Matjaž, Snegulčica, O Indiji Koromandiji, Naše luči, V gozdu, Belokranjska balada, Na Jurijevo, Zarja, Sv. trije kralji, Vseh živih dan, Žebljarska, Tiho prihaja mrak), Golar (Gospa Sveta), Gruden (Tržaškim bratom), Na-

rodna (Sirota Jerica), Shakespeare - Župančič (Antonijev govor v »Jul. Cezarju«). Slovstvena statistika bi bila torej sledeča: Vodnik 1, Prešeren 10, Levstik 1, Stritar 2, Jenko 4, Gregorčič 14, Aškerc 11, Pagliaruzzi 1, Medved 1, Kette 1, Murn 1, Župančič 14, Golar 1, Gruden 1, Narodna 1 pesem. Vse samo epika in lirika, dramatičnega, mimo odlomka v Župančičevi besedi — nič. Kaj pa v slovstvenem oziru? Vodnik hoče zase vsaj še prostora za Zadovoljnega Kranjca, Ilirijo oživljeno in Moj spominik. Prešerna ne bo imel, kdor nima Soldaške, Slovesa od mladosti, Pevca, Nezakonske matere, Nove pisarije (dramatično!), Glose, Nune in Kanarčka. Kje so Levstikove otroške igrice? Kje Gregorčičeva Soči, Domovini, Ob jezu? Kje Župančičeva Duma, Z vlakom, Naša beseda? Razgovor (dram.!) Prva nepopolnost! Druga je v manjvredno izbranim. Stritar, Na Jenkovem grobu, Gregorčič, Odlikovanje, Za dom med bojni grom, Vojaci na potu, Hajdukova oporoka, Aškerc, Mi vstajamo, Kronanje v Zagrebu, Jenko, Samo, Zimski večer, Adrijsko morje, Kette, Na očetovem grobu, Golar, Gospa Sveta, Pagliaruzzi, Rada, Narodna, Sirota Jerica, Župančič, V gozdu, Na Jurijevo. Čemu je

navedeno slabo izbrano? Ker ali oblikovno ali vsebinsko ni primerna deklamatorska snov. A da omenim le eno: pesmi z izrazito pevskim (ne pravim kupletskim) značajem (Za dom med bojni grom, Nazaj v planinski raj, Adrijsko morje) niso pripravne za deklamiranje.

V izboru, ki ga odlok »predpisuje«, t. j. po slovensko zahteva, pa je še druga nepopolnost. Deklamovanke namreč niso organsko, t. j. metodično pravilno urejene. Naše luči (Župančič) so za I. razred nedojetna globina, Vlaha (Murnovi) oblikovna finost, ki je nižješolec še ni kos. Hajdukova oporoka (Gregorčič) je za četrtošolca igrivo lahka, Ilirska tragedija (Aškerc) za drugošolca izredno težka. Leto za letom mi ubija Aškerc tretješolce s »Čašo nesmrtnosti« in togo »Svetopolkovo oporoko«. Srečni šestošolec ima petkrat manj posla s sladko Prešernovo »Rozamundo«, »Lepo Vido«, Aškerčevim »Kronanjem«. Imenovani odlok priporoča tudi memoriranje prozaičnih sestavkov. Prezrl pa je, da je nujno tudi znanje slovitih pesniških krilatice in rečenic.

Želim zato, da bi kmalu bilo, česar še ni. Pervenisse enim per impedita, et scaudisse per ardua: iucundum postea erit!

Doma in po svetu.

Ob 10 letnici našega osvobojenja.

Dostikrat čujemo izrek, da dandanes »hitro živimo«, to se pravi, da doživljamo dan na dan toliko važnih novih dogodkov, da pri tem skoro pozabljamo na preteklost; saj se tako rekoč ne

utegnemo ozirati nazaj in razmišljati o pomembnosti tega, kar se je zgodilo v neposredni preteklosti.

Ene obletnice pa Slovenci ne smemo pozabiti in jo bomo gotovo vkljub vsem skrbem in poslom vsakdanjega življenja slovesno praznovali: to je desetletnico našega osvobojenja, ki se ga bomo spominjali v zadnjih dneh oktobra t. l. Saj

je ta dogodek najvažnejši v našem političnem življenju od dobe, »kar, Samo, tvoj duh je izginil, kar nad tvojo jamo, pozabljeno od vnukov, veter brije«.

Te dobe se bo gotovo obširno spominjal ves slovenski tisk. Mentorjeva tretja številka bo izšla šele sredi novembra, zato se ozrimo že danes vsaj z nekaj besedami na čas, ko smo se Slovenci prvič po več nego tisočletju zavedli, da smo svobodni državljani v krogu ostalih evropskih svobodnih narodov.

Naši dijaški naročniki se tega časa po večini pač ne spominjajo več podrobneje. Tudi tisti, ki so sedaj v osmi šoli, so bili šele v drugem razredu osnovne šole v oni strašni dobi, ko nas je stiskala lakota, pomanjkanje obleke in stanovanja, ko je mnogim grozila tudi smrt, vsem pa negotovost, kako bo, ko bosta osrednji velesili (Nemčija in Avstrija) z Bolgarijo in Turčijo vred prisiljeni izjaviti: Ne moremo dalje — prosimo za mir! Še l. 1917. o tem ni bilo ničesar čuti in moglo se je v Avstriji govoriti o tem, da naj se uvede po vojni po vsej državi nemščina kot državni jezik. Ni manjkalo namigavanj, da se n. pr. Slovenci in Čehi po vojni pač ne bodo imeli povoda smejati, kajti preko njih bo šel nemški most do Adrije.

Med tem se je pa začela Amerika krepko udeleževati na bojiščih in izvrstni slovenski humoristični list »Kurent«, ki je zagodel spomladi l. 1918., je prinesel že v l. številki sliko, kako se nemški most do Adrije maje in kako cepajo v morje vsi, ki hočejo hoditi in voziti po njem.

Ko pa se je v septembru 1918 zlomila bolgarska fronta, je bilo slehernemu jasno: Konec je! Vprašanje prvih pogajanj za premirje je samo še vprašanje nekaj tednov, morebiti celo samo nekaj dni.

In tako je tudi prišlo. Hitro je bil sklican dunajski parlament, ker je hotel cesar videti razpoloženje ljudskih zastopnikov, a parlament je imel menda samo dve plenarni seji: pogrebni seji

države, o kateri je celo tako bistra politična glava, kakor je bil rajni dr. Evgen Lampe, sodila, da je — večna, »ker je najslabše vlade niso mogle uničiti«. (Njegove besede v ustnem pogovoru.) V drugi seji je najprej govoril Čeh Staněk; vsebina njegovega govora je bila: Nemci, sedaj vas imamo tam, kjer smo vas že davno hoteli imeti! — Moramo reči, da ta govor ni napravil najboljšega vtisa niti pri slovanskih poslancih. Kajti njegova ostrina se je obračala proti sovražniku, ki ga — ni bilo več! Bila je tako rekoč poslovilna seja, in ob taki priliki ni mesta za očitke, ker pač nočem več vplivati na človeka, s katerim itak ne bom več skupaj živel. Za Staněkom je govoril Slovenec dr. Korošec. Njegov govor je bil umerjen, takten, a — odločen. Vladi in cesarju je rekel samo nekako tole: Ne brigajte se več za južne Slovane, mi bomo svojo stvar uredili že — sami! Razlika med obema govoroma se je opazila in vprašali so Korošca, zakaj je govoril tako mirno, brez žalitev. Odgovoril je: »Zato, ker nam gre sedaj — dobro! Ostro bi bilo treba govoriti, če bi nam šlo slabo. Sedaj pa nima ostrost več pomena.«

In parlament se je razšel, da se je komaj vedelo, kdaj. Bil sem tedaj stenograf v parlamentu. S šefom sva bila koncem oktobra 1918 istih misli, da lahko grem kar domov, čeprav parlament še »zboruje«. Naval na železnice je bil ogromen. Zadnjega oktobra sem kupil vozni listek do Ljubljane pod roko v kavarni, seveda za 50% dražje, nego je bila resnična cena. A takrat se je pač verižilo z vsem, tudi z vozovnicami. Na dan Vseh svetnikov sem odhajal z Dunaja, kjer sem se še nekaj tednov poprej počutil tako sijajno kakor poprej nikdar: imel sem zavest, da sem državljani svobodne, lastne države in da sem proti Avstriji — tujec, ki mora uživati vse obzirnosti, ki gredo tujcu. Vožnja po železnici je nudila lepo sliko razsula avstrijske armade. Vojaki so bili sami zapustili vojašnice in mesta, kjer

so bili pač zaposleni, ter so se kar z orožjem vračali domov peš in z železnico. Vladala je seveda divja svoboda. Železniški vozovi so bili prenatrpani, pa so vojaki sedeli po stopnjicah, pred vrati, v velikem številu tudi po strehah vagonov. Poslednje naboje, ki so jih imeli pri sebi, so postreljali, tako da je n. pr. po Štajerskem pokalo ob progih marsikje kakor na lovu.

Vožnja je bila dolga, trajala je nad 20 ur in ni čudno, če sem ponoči od 1. na 2. novembra v vozu zaspal. Proti jutru se zbudim. Vlak obstane in radovedno poslušam, kje smo. Pa začujem sprevodnikov klic: »Trbovlje!« Ne morem povedati, kako sladko me je pozdravila domovina s to besedo! Zakaj? Bog ve kolikokrat sem se bil poprej peljal po nekdanji južni železnici skozi slovensko spodnje Štajersko, a nobena postaja ni imela — slovenskega imena! Na postaji v Trbovljah se je bralo samo Trifail, sprevodnik je klical samo Trifail. Danes mi pa kličejo »Trbovlje«, da je vendar prišel čas, ko »na naši zemlji tuji rod naj gost nam bo, a ne gospod«.

V Avstriji je bil samo enkrat Slovenec za kratko dobo minister in še to — brez portfelja (dr. Žolger l. 1917.). Tudi v tem se je izražalo, da smo pač državljani druge vrste. In sedaj? Usoda nam je naklonila, da je ob desetletnici naše države ministrski predsednik Slovenec in da združuje v svoji roki obenem tudi — prevažni resor notranjega ministva. Pred 10 leti se kaj takega nobenemu človeku ni zdelo mogoče, celo pred letom dni bi bil smatral vsakdo to za izključeno. Slovenci bomo praznovali desetletnico osvobojenja v mirni zavesti, da smo napravili v teh desetih letih tak korak naprej, da ga nismo niti sami mogli pričakovati. I. D.

Ob slovesnem trenutku.

S prvim septembrom letošnjega leta je napočila za vse Slovence doma in na tujem nova doba. Novozgrajena, močna

radijska postaja v Domžalah odnosno v Ljubljani je pričela ta dan z rednim oddajanjem slovenskega programa. Profesor dr. Lovro Sušnik je govoril prvi pozdrav in je obenem označil naloge, ki jih hoče nova postaja vršiti. Slovesno je pa otvoril oddajanje župnik in pisatelj Fr. S. Finžgar z govorom, v katerem je ob kratkem orisal zgodovino razvoja slovenske pisane in tiskane besede, od prve v brižinskih spomenikih v 9. stoletju pa do vrha današnjih dni, ko slovenska beseda ni zavlada v vsem zasebnem in javnem življenju samo v svoji domovini, ampak »se uči in razlaga na stolicah univerze v Londonu, Berlinu, Parizu in v drugih mestih.« Vendar je bila otvoritev samo začasna, kajti vršila se bo še druga slavnostna otvoritev dne 28. oktobra t. l. ob praznovanju 10 letnice naše narodne svobode. Nova ustanova je namreč za vse Slovence tako važna, da zaželi polno pažnjo.

Razmaknile so se meje ozke slovenske domovine v nedogled. Pred dvajsetimi leti je pel Župančič:

Kje domovina si? Ali po poljih teh?
 Še pod Triglavom, okrog Karavank?
 Ali po plavžih si, ali po rudnikih?
 Tu? Preko morja? In ni ti meja?

Hotel nekdanj sem, da bi se razširila,
 da bi razpela svoj krog čez zemljo —
 glej, in zdaj vidim: silna, brezmejna si,
 v daljo kot seme razsipaš svoj plod.

Ali ne veljajo te besede o slovenskih izseljencih tudi za novo ustanovo, ki bo razsipala svoj plod med naše brate na Koroškem in Primorskem, med one v daljnem Porenju in francoskih rudnikih, med rojake v tropičnem Egiptu in mrzli Ameriki, pa tudi med brate po južnih predelih naše države, da ne omenjam nas samih, ki smo tako srečni, da smemo živeti na dragih domačih tleh. »Veselo in hvaležno vam poročamo, mi vestfalski Slovenci, da slišimo od naše domovine radio. Petje in godbo in novice...« Ali iz Poljske: »Ko sem prišel

zvečer iz premogovnika, mi je sin povedal, da je poslušal novo postajo v Ljubljani. Morete si misliti, kako zelo me je razveselila novica, da morem zopet slišati slovensko govorico in našo lepo narodno pesem.« In potem je čakal in slišal ves vesel tudi sam. Pa drug glas iz tujine: »Ne morem popisati občutkov, ki sem jih imela, ko sem zaslišala naenkrat našo slovensko besedo. Zdi se mi, da sem sedaj čisto blizu domovine.« Taki in slični glasovi prihajajo od premnogih strani iz najbolj oddaljenih krajev.

Niti oddaleč ne moremo tu oceniti pomena, ki ga ima nova postaja v vsakem pogledu: v gospodarskem, zdravstvenem, socialnem, posebno pa v kulturnem. Želimo le, naj bi bil oddajni studio pravo ognjišče, resnično žarišče, odkoder bo izžarevalo vse najboljše, najlepše in najplemenitejše, kar moremo Slovenci po svojih najodličnejših možeh nuditi.

B. P.

I. DOLENEC:

Iz statistike dijaštva v Sloveniji.

1. Koliko je vseh dijakov in dijakinj v Sloveniji?

Uradne statistike nimamo, pač pa dva druga vira, na podlagi katerih se da to število precej natančno ugotoviti. En vir je Stalež srednjih in strokovnih šol v Sloveniji, ki ga je izdala januarja 1928 ljubljanska sekcija Profesorskega društva, drugi vir je pa statistika, ki jo je prinesel na Vidov dan 1928 »Slovenec« pod naslovom: Učni uspehi na naših srednjih šolah koncem šolskega leta 1927-28. V Sloveniji imamo 34 srednjih in strokovnih šol, in sicer 3 humanistične gimnazije, 9 realnih gimnazij, 2 realki, 7 učiteljskih, 1 tehniško srednjo šolo, 2 štiriletni trgovski akademiji, 2 dveletni trgovski šoli, 1 enoletni trgovski tečaj, 3 kmetijske šole (med te štejemo namreč tudi vinarsko in sadjarsko šolo v Mariboru), 1 šolo za puškarstvo, 1 šolo za žensko domačo obrt in 2 gospodinjiski šoli. Za vse te zavode imamo podatke v omenjenih dveh virih; izjemo tvori samo mestni dekliški zavod »Vesna« v Mariboru, glede katerega iz nam neznanih vzrokov ne vsebuje Stalež nikakih podatkov o številu gojenk.

Radi tega tudi tega zavoda pri naši statistiki nismo mogli nič upoštevati. Glede ostalih zavodov smo pa vzeli najnovejše podatke, in sicer veljajo številke glede onih 21 zavodov, ki jih obravnava vidovdanska številka »Slovenca«, za junij 1928, glede ostalih 12 zavodov pa za januar 1928. Potemtakem bi bilo v Sloveniji 6414 dijakov (= učencev srednjih in strokovnih šol) in 3687 dijakinj, skupaj torej 10.101 dijak, oz. dijakinja. Učenke tvorijo 36.50 % vsega dijaštva, torej dobro tretjino.

2. Koliko je dijakinj na posameznih zavodih?

Na treh humanističnih gimnazijah tvorijo dijakinje 10.05 % vsega dijaštva (1327 učencev + 305 učenk = 1632); na 9 realnih gimnazijah je učenk 32.57 odstotkov (2635 učencev + 1273 učenk = 3908); na obeh realkah (v Ljubljani in v Mariboru) je 11.20 % učenk (1038 učencev + 131 učenk = 1169). Vidimo torej, da so izmed teh treh zavodov učenke najštevilneje zastopane na realni gimnaziji, kar je lahko umevno: saj imajo v Ljubljani svojo lastno realno

gimnazijo s 543 učenkami. Najmanj jih je na humanistični gimnaziji, ker sta jim samo dve dostopni: ljubljanska in mariborska, dočim Št. Vid ne sprejema učenk. Na obeh državnih humanističnih gimnazijah pa tvorijo učenke 12.36 % vsega dijaštva, torej več nego na obeh državnih realkah. (Sicer je pa nižja realka sedaj isto kako nižja realna gimnazija in se realka prične šele v 5. razredu. Radi tega bi se morali učenci prvih štirih razredov na realki šteti k realnogimnazijcem, česar nam pa ni bilo mogoče upoštevati, ker izkazujeta omenjeni statistiki samo skupno število učencev za ves zavod.) Na učiteljskih in na dvorazrednih trgovskih šolah imajo pa učenke večino. Na vseh sedmih učiteljskih je namreč samo 347 učencev, učenk pa 690 (skupno število: 1037), tako da imajo učenke pičlo dvetretjinsko večino (66.54 %). Tu pride močno v poštev dejstvo, da imamo poleg dveh moških in dveh ženskih državnih učiteljskih še troje privatnih učiteljskih, ki sprejemajo samo gojenke. Toda celo na državnih učiteljskih študira kar 100 učenk več nego učencev: 347 učencev in 447 učenk. Dobro dvetretjinsko večino (67.70 %) tvorijo učenke tudi na obeh dvorazrednih trgovskih šolah (v Ljubljani in v Celju), kjer so 104 učenci in 218 učenk (skupno število: 322).

Tudi na obeh trgovskih akademijah (v Ljubljani in v Mariboru) so učenke zelo številno zastopane: tvorijo namreč 43.10 % (156 učencev + 118 učenk = 274; zanimivo je, da je štela koncem š. l. 1927/28 mariborska trgovska akademija natančno toliko učencev (učenk) kakor ljubljanska: vsaka jih je imela po 137).

Na ljubljanski tehniški srednji šoli študira poleg 471 učencev 240 učenk (skupaj 711); učenke tvorijo torej dobro tretjino (33.75 %).

Kmetijske šole (na Grmu, v Št. Juriju pri Celju in v Mariboru) sprejemajo samo učence, gospodinjske šole in šola za žensko domačo obrt pa seveda samo

učenke, enako tudi enoletni trgovski tečaj na mestni ženski realni gimnaziji v Ljubljani.

3. Katere vrste zavodi imajo največ učencev (učenk)?

Po obisku stoje na prvem mestu realne gimnazije, katerih je itak največ (devet), 38.69 % vsega našega dijaštva je na realnih gimnazijah. Ta številka bi se pa še zvišala, če bi šteli še nižje razrede realke k realni gimnaziji. Na drugo mesto pridejo po obisku humanistične gimnazije, katerih obiskovalci tvorijo 16.15 % vsega dijaštva. Na tretjem mestu so realci z 11.57 %, na četrtem učiteljsčniki z 10.26 %, na petem učenke osrednjega zavoda za žensko domačo obrt v Ljubljani s 7.76 %, na šestem učenci tehniške srednje šole v Ljubljani s 7.04 %, na sedmem učenci trgovskih šol s 3.19 %, na osmem učenci trgovskih akademij z 2.72 %, na devetem učenci kmetijskih šol z 1.63 %, na desetem učenke enoletnega trgovskega tečaja na ženski realni gimnaziji v Ljubljani z 0.4 %; po 0.3 % tvorijo obiskovalci puškarske šole v Kranju in gospodinjske šole Mladike v Ljubljani. (Statistika je, kakor rečeno, v toliko nepopolna, ker manjka zavod Vesna v Mariboru.)

4. Nekaj podatkov o učnih uspehih.

Že vnaprej moramo omeniti, da se ti podatki ne bodo nanašali na vseh 34 srednjih in strokovnih šol v Sloveniji, ampak samo na 21 srednjih šol, in sicer na vse 3 humanistične gimnazije, na vse 9 realnih gimnazij, na obe realki in na vseh 7 učiteljskih. Samo za te zavode imamo namreč na razpolago statistiko o učnih uspehih. Objavil jo je, kakor že omenjeno, »Slovenec« (1928, št. 146) ob začasnem zaključku šolskega leta. (Pravi zaključek šolskega leta je namreč šele 31. avgusta vsakega leta, ko so zaključeni ponavljalni izpiti.) Ta preglednica, prva te vrste po svetovni vojni, je izredno zanimiva in zasluži, da jo hrani vsakdo, ki jo ima, kot zgodovin-

ski dokument, kakšni so bili vsaj na zunaj učni uspehi po srednjih šolah v Sloveniji v desetem letu naše svobodne države. Podatki se nanašajo vsega skupaj na 7746 učencev (učenk), torej na 76.68 odstotkov vsega našega dijaštva.

Katere podatke obsega omenjena preglednica? Pri vsakem zavodu je navedeno število učencev in učenk, dalje koliko učencev in koliko učenk je izdelalo z odličnim, s prav dobrim, z dobrim ali z zadostnim uspehom, koliko jih ima ponavljalni izpit, koliko jih je padlo in koliko je ostalo neredovanih. Iz te preglednice smo povzeli podatke za naslednja odstavka.

a) Kako si slede zavodi po učnem uspehu?

Da tu ne bo kakega nesporazuma in morebiti kake zamere, moramo predvsem naglasiti, da učni uspehi, kakor jih izkazuje taka statistika, nikakor še ne dokazujejo nad vsak dvom vzvišeno, da znajo učenci onih zavodov, kjer so učni uspehi slabši, znatno manj nego učenci na zavodih z nekoliko boljšimi povprečnimi učnimi uspehi. Učni uspehi namreč niso odvisni samo od znanja učencev, ampak tudi od redovanja profesorjev. In tu pač ne izdamo nikake skrivnosti, če povemo to, kar itak ve vsak dijak, da ni pri vsakem profesorju enako lahko izdelati in enako lahko dobiti dober red. Pisec teh vrstic je n. pr. poznal na dunajski univerzi profesorja, pri katerem sploh ni bilo mogoče — pasti. Seveda se je za izpit pri njem učil vsak kandidat toliko, kolikor ga je baš veselilo: mnogi so se pripravljali za izpit pri njem samo mimogrede ali pa — nič. Nasprotno je bil pa razširjen o drugem — srednješolskem — profesorju glas, da pri njem dijak boljšega reda nego »dobro« sploh skoro ne more dobiti, češ — tako so rekli hudomušneži — da za »odlično« zna samo tisti profesor, za »prav dobro« pa — Bog, ako napravi pri profesorju izpit... A to so pač izjeme in na vsakem zavodu so profesorji, ki so v svojih zahtevah

strogi nekoliko nad povprečno mero ali pa popustljivi nekoliko pod povprečno mero, tako da more pač vsaj v omejeni meri kolikor toliko veljati preglednica učnih uspehov tudi za merilo trenutne višine znanja učencev na posameznih zavodih. Rabim namenoma izraz: trenutne višine, ker uči izkušnja, da so učni uspehi, kakor se kažejo na zunaj, podvrženi velikim izpremembam. Lep primer nam nudi v tem oziru Celje. Tam je padlo v š. l. 1919/20 kar 30.5 % učencev, v lanskem šolskem letu pa v juniju samo 15.8 %, in še od teh jih je definitivno padlo samo 1.9 %, dočim je imelo 13.9 % ponavljalni izpit. Sedaj pa k stvari!

Če se vprašamo, kateri zavod je dosegel najboljših uspehe, se moramo najprej zediniti glede kriterija, po katerem bomo sodili uspehe. Mislim, da bo najpravičnejše, če rečemo, da je dosegel tisti zavod najboljši učni uspeh, kjer je ob začasnem zaključku šolskega leta (v juniju) največ učencev izdelalo, torej kjer je bilo najmanj ponavljalnih izpitov in najmanj padlih učencev. Če razvrstimo sedaj omenjenih 21 zavodov po tem, koliko odstotkov učencev je izdelalo že v juniju 1928, vidimo, da je na 1. mestu zasebno žensko učiteljske pri uršulinkah v Ljubljani, kjer je izdelalo že v juniju 98.4 % učenk, na 2. mesto pride državno žensko učiteljske v Ljubljani s 93 %, na 3. mesto zasebno žensko učiteljske šolskih sester v Mariboru z 90.62 %, na 4. mesto drž. žensko učiteljske v Ljubljani z 89.90 %, na 5. mesto zasebno žensko učiteljske pri uršulinkah v Škofji Loki z 88 %, na 6. mesto moško učiteljske v Ljubljani s 85 %, na 7. mesto realna gimnazija v Celju s 83.1 odstotki, na 8. mesto mestna ženska realna gimnazija v Ljubljani z 81.95 %, na 9. mesto zasebna humanistična gimnazija v Št. Vidu z 78.70 %, na 10. mesto realna gimnazija v Kranju s 74.7 %, na 11. mesto moško učiteljske v Mariboru s 74.5 %, na 12. mesto humanistična gimnazija v Mariboru z 72 %, na 13. mesto realna gimnazija v Kočevju z

68.72 %, na 14. mesto realka v Ljubljani s 67.9 %, na 15. mesto realna gimnazija v Novem mestu s 67.86 %, na 16. mesto realna gimnazija v Ptujju s 67.32 %, na 17. mesto mariborska realka s 66.8 %, na 18. mesto II. drž. realna gimnazija v Ljubljani s 66.75 %, na 19. mesto III. drž. realna gimnazija v Ljubljani z 66.66 %, na 20. mesto humanistična gimnazija v Ljubljani z 62.5 % in na 21. mesto realna gimnazija v Murski Soboti z 58.7 %.

Oglejmo si sedaj nekoliko te številke! Kdor bi ne poznal razmer, bi ga presenetili naravnost sijajni uspehi na ženskih učiteljiščih. Saj posekajo ženska učiteljišča vse druge zavode, zavzela so kar po vrsti petero prvih mest. Kje je vzrok? Za ženska učiteljišča se povsod priglasi neprimerno več kandidat, nego jih zavod more sprejeti. Posledica je, da se pri sprejemu lahko izbira in da ravnateljstvo sprejme samo najboljše učence. Učence so torej že prečiščene, preden pridejo na učiteljišče, in so radi tega razmeroma zelo redke take, ki ne uspevajo.

Drugo, kar vzbuja našo pozornost, je dejstvo, da imamo kar sedem zavodov s približno enakimi učnimi uspehi: skoro isti odstotek je izdelal na obeh realkah in kar na petih realnih gimnazijah: v Kočevju, Novem mestu, Ptujju, na II. in III. drž. gymn. v Ljubljani. Povsod sta izdelali približno dve tretjini vseh učencev. To je pač precejšen dokaz, da se je redovalo na vseh teh zavodih prilično enakomerno in da je bilo redovanje v celoti pravilno in pravično; učni uspehi enega zavoda potrjujejo tako rekoč učne uspehe drugega zavoda.

Presenetil me je nekoliko neugodni učni uspeh na humanistični gimnaziji v Ljubljani, ki je nekoč slovela po dobrih uspehih. Tu bo pač eden izmed glavnih vzrokov prenapolnjenost nižjih razredov. Po 50 in več dijakov, ki bi radi vstopili v I. razred na tem zavodu, mora dostikrat oditi, ker ni prostora in so posamezni razredi natrpani do zadnjega kotička. Ustanovite humanistične

sporednice na kaki realni gimnaziji v Ljubljani, pa bodo uspehi boljši! V poštev pa pride seveda tudi dejstvo, da je humanistična gimnazija v nižjih razredih (zlasti v prvi) znatno težja od sedanje realne gimnazije.

Kar se tiče Murske Sobotice, ki je to pot na poslednjem mestu — en zavod pač mora zavzeti to mesto, pa če bi bili magari vsi izvrstni! — se temu ne more nikdo čuditi, ako pozna težave, s katerimi se je moral boriti ta zavod v minulem šolskem letu. Vse leto so se menjavale učne moči, s poukom se ni moglo pravočasno pričeti, predmetnik (razdelitev predmetov med profesorje) se je štirikrat menjal, dvoje višjih razredov je bilo nekaj časa ukinjenih in so morali učenci začasno drugam itd. itd. — Ni čudno, če se ta zmešnjava kaže v svojih posledicah tudi pri učnih uspehih; čudno je le to, da se ne kaže še bolj. Poleg tega je moralo 45 učencev hoditi vsak dan do 5 km daleč v šolo peš, 16 učencev pa celo preko 10 km. (Gl. Slovenec 1928, št. 149!) Ko bo dobil ta zavod svoje stalne razrede in profesorje in ko se bo ustanovilo dovolj primernih socialnih ustanov za dijake, bo ta zavod brezdvomno svoje sedanje mesto odstopil kakemu drugemu zavodu in se povzpел na naši lestvici učnih uspehov v sredo in više

b) učni uspehi učenk v primeri z uspehi učencev.

Ženski študij je pri nas tako rekoč še v prvih početkih. Doba pred dobrimi 20 leti še ni poznala dijakin na gimnazijah in realkah. Približno pred 20 leti so prišle na te zavode v prav skromnem številu prve učenke kot privatistke. Šele Jugoslavija je pred 10 leti odprla učenkam vrata na stežaj. Danes ni naš namen, razmišljati o tem, ali je za žensko primerno, da se uči istih predmetov in v istem obsegu kakor moški, ali pa bi bilo treba zanje ustanoviti poseben tip srednje šole, ki bi bil sicer enakopraven srednjim šolam za moške, a bi se

vendar predvsem oziral na posebna nagnjenja in sposobnosti ženske duše. O tem se je že mnogo razpravljalo in se še bo. Mi hočemo danes odgovoriti samo na vprašanje: ali morejo učence na sedanjih srednjih šolah glede učnih uspehov tekmovati z učenci? Statistika odgovarja na to vprašanje z da!

Da bomo mogli na to vprašanje odgovoriti kar mogoče pravilno, moramo vzeti za podlago učne uspehe na takih zavodih, kjer je uvedena koedukacija in študirajo učenci in učenske skupaj v istih razredih in z istimi profesorji. Med navedenimi 21 zavodi, za katere je izvedena podrobna statistika, je takih zavodov 12: 2 humanistični gimnaziji, 8 realnih gimnazij in 2 realki. Na teh 12 zavodih je bilo koncem š. l. 1927/28 4836 učencev in 1025 učenk (skupno število: 5861). Učenske tvorijo 17.49 %. Od učencev jih je izdelalo 3255 ali 67.31 %, od učenk pa 748 ali 72.97 %. Razlika učnih uspehov je torej prav majhna. Res je, da je uspeh pri učenkah za dobrih 5 % boljši, a to si lahko razlagamo na ta način, da starši pošiljajo na gimnazije predvsem tiste hčere, o katerih nadarjenosti so več ali manj prepričani, dočim pri sinovih ne gledajo toliko na nadarjenost, češ, vsaj nižjo gimnazijo mora fant vsekakor dovršiti. Semtertja se tudi čujejo pritožbe, da nekateri profesorji dajejo ob istem znanju boljše rede učenkam nego učencem; toda reči moramo, da so take pritožbe razmeroma zelo redke, dasi se sicer res tu intam sliši iz povsem zanesljivih virov o posameznih primerih, da se je kak profesor smešil v šoli s tako otročjo pristranostjo. V celoti pa lahko mirno rečemo, da na zavodih s koedukacijo radi tega pade nekoliko učenk manj, ker pošiljajo starši na gimnazije in realke predvsem bolj nadarjene hčere. To se razvidi že iz tega, da je dijakinj razmeroma znatno manj nego dijakov.

Iz tega, da pošiljajo starši na srednje šole le bolj nadarjene hčere, si deloma tudi lahko razlagamo, da je med od-

ličnjaki razmeroma mnogo učenk. Na omenjenih 12 zavodih je izdelalo z odličnim uspehom 107 učencev ali 2.21 % vseh učencev in 48 učenk ali 4.68 % vseh učenk. Tudi med prav dobrimi uspehi so učenske s 113 zastopnicami (11.02 %) relativno bolj zastopane nego učenci s 348 zastopniki (7.10 %).

Nihče pa seveda tudi ne bo tajil, da so učenske v splošnem marljive in prizadevne in da žrtvujejo učenju zelo mnogo časa, kakor jih je tudi pravilno opisal nadzornik dr. Stummer v listu »Salzburger Volksblatt«. (Glej članek »Med Nemci« v tej številki našega lista!) Zlasti se potrudijo za boljše rede. Na svetu je pač povsod enako — pri nas kakor na Salzburškem!

Če bi pa k omenjenim 12 zavodom prišteli še zavode brez koedukacije: 7 učiteljskih, humanistično gimnazijo v Št. Vidu in ljubljansko žensko realno gimnazijo, potem se razmerje med uspehi dijakov in dijakinj precej spremeni v prilog dijakinjam. V tem primeru bi pa dobili tole sliko. Od vseh 7746 učencev in učenk jih je izdelalo 5599 ali 72.28 %, in sicer od 5488 učencev jih je izdelalo 3773 ali 68.75 %, od 2258 učenk pa 1826 ali 80.87 %. (Vpliv petih ženskih učiteljskih!) Toda ta statistika za presojo moških in ženskih uspehov ni merodajna, ker uspehi niso bili doseženi pod istimi pogoji.

Primerjajmo še dva zavoda, ki ne poznata koedukacije! Na humanistični gimnaziji v Št. Vidu je izdelalo 78.70 %, na ženski realni gimn. v Ljubljani pa 81.95 %; razlika je torej neznatna, in sicer v prilog dijakinjam. Zato ima pa Št. Vid nekaj več odličnih učencev: 3.93 odstotka nasproti 3.68 % in nekaj več prav dobrih učencev: 15.09 % proti 13.44 % na ženski realni gimnaziji. Lahko torej rečemo, da sta ta dva zavoda — kar se tiče redov — dosegla naravnost presenetljivo sličen uspeh.

Seveda so pa, kakor rečeno, pri učnih uspehih številke samo medel odsev

resničnosti. Koliko je padlo v tem ali onem razredu v srca mladine resničnih vrednot, ki se bodo izkazale v življenju in obrodile sad, to se ne da izraziti v

številkah. In ti resnični uspehi so dostikrat nemajhni tudi pri onih dijakih, ki se s svojimi izpričevali ne morejo posebno postaviti.

IVAN KRSTNIK, učiteljskičnik:

Častna beseda.

rak, tisti vijoličasti planinski mrak, pomešan z rahlo meglo, se je spuščal po planini v Klinu. Izza pastirske koče je prišel moj

slučajni sopotnik, učitelj Matevž Končina, noseč butaro drv. Vrgel jih je skozi vrata pred ognjišče.

»Za nocoj jih bo dovolj. Še vode bo treba.«

S tem mi je namignil, naj stopim doli v grapo k studencu po vodo. Ko sem se vrnil, je že veselo plapolalo na ognjišču. Pristavil sem posodo k ognju in sedel brez besede na klopi.

Končina je sedel na pogradu. Po nekaj trenutkih molčanja se je oglašil:

»Čudno se mi zdi, da ste tako tihi. Študentje so po navadi bolj glasni.«

»Jezi me, ker sta me pustila sošolca tako grdo na cedilu. Obljubljata in obljubljata, da bosta šla na planine, potem ju pa ni na spregled, pa če bi ju klical s trobento sodnega dneva. Ti pa capljaj sam v gore in robanti čez vse častne besede in prisege!«

»Prav pač ni, kar sta napravila, toda tak neodpustljiv greh pa tudi ni. Pomislite malo, kaj ju je zadržalo, Bog Źve kakšne okoliščine.«

»Okoliščine gori ali pa doli, beseda je beseda!«

»Kaj ne bi nikomur oprostili, če bi prelomil tako zvano ‚častno besedo‘?«

»Ne! Beseda dana, vez velja! Ali bi morda Vi?«

»Jaz? — Da. Kajti včasih je besedo nemogoče držati. Pa tudi kdor jo enkrat prelomi, nima več pravice zahtevati od drugega, da bi mu brez-pogojno izpolnil, kar je obljubil.«

»Kaj se med take štejete?«

»Moram se. Naj mi bo to v pokoro, prelomil sem jo v takem primeru, ko bi jo moral držati, čeprav bi se svet podrl.«

Radoveden sem, kakšen dogodek se skriva za temi besedami.

»Take sile menda ni bilo?«

»Skoro. Če bi Vas zanimalo, lahko povem.«

»Prosim. Se bo vsaj večer skrajšal.«

Končina se je sklonil in pobežal po žerjavici. Zbral je ogorke na kup okoli lonca, kot bi zbiral spomin:

»Ali ste že kdaj prelomili dano besedo? Gotovo. Pa naj bo obljuba taka ali taka, čist ni nikdo. Jaz sem bil takole kot Vi, četrtošolec. Prišel je konec leta, veselje in žalost dijakov. Učenec nisem bil nikdar izvrsten, in tudi to leto sem imel smolo: ponavljalni izpit iz francoščine. Veste, kaj se pravi ponavljalni izpit, pokora čez počitnice? Sicer sem pa bil koncem leta še s tem zadovoljen, kajti vendar sem lahko upal. Brez upanja se ne bi dalo živeti. Sicer je bilo spričevalo še nekam dobro, a lahko bi bilo boljše. Ne rečem, da bi imel tako slabo glavo, tega ne. Ali je pač toliko narav in jaz sem bil še prav posebne. Ne vem, kdaj se mi je francoščina zastudila; ta predmet mi je zasmrdel kot še nobena druga stvar. Nekaj pa tudi volje ni bilo.

Vzel sem knjigo, stopil na vrt in se pričel učiti. Toda komaj sem knjigo odprl, sem že imel težko glavo. Najrajši bi jo zaprl in jo vrgel

na tla, sam pa zasanjal. A pred oči mi je stopil obraz profesorja, ki ni gledal jezno, ampak žalostno. Nisem se namreč prišteval v ono vrsto dijakov, ki pravijo: ‚Profesor je kriv‘, ampak sem si trkal na prsa: ‚Mea culpa‘! Stresel sem z glavo in se krčevito prijel knjige, kot bi jo hotel držati do večnosti. In sem pričel: ‚Je suis... je suis... Kaj sem? — Nič... Lenuh!... Je suis...‘ In vedno tako naprej. Pa je priletel ptič, sedel blizu mene in zapel pesem stvarstva. Kdo bo poslušal glas mrtvih črk? Gledal sem ptiča in ko se je dvignil, sem zahrepenel za njim, tudi jaz bi rad pel tako svoboden, dvignil se v neznane višave. In tedaj sem pustil knjigo.

‚Saj je še jutri čas! Vsega ne morem v enem dnevu!‘

Tako so tekli dnevi, dan za dnem. Vedno bliže je bil izpit, vsaka minuta me je nesla bliže 26. avgustu. Z vedno večjim ognjem sem sedal h knjigi, a tiste mrke, zveržene črke so me ohlajale. Kako rad bi z rokami zgrabil čas, ga z gigantsko silo ustavil, pritisnil k tlom in ga držal, da se ne bi večno gibal, da mi ne bi bilo treba ničesar misliti! Tako sem se pa premetaval sem in tja, trgaj vezi, ki pa niso popuščale.

‚Matevž, Matevž, kaj bo s teboj?‘ —

Prišel je dan izpita. Vedel sem, da tisto površno znanje ne bo dovolj, a up me je vendar tolažil. Up, ta kralj tolažbe! Kaj bi bilo brez njega na svetu! Komaj se je svitalo, sem že sedel pri knjigi, podzavestno sem zrl vanjo in mehanično ponavljal to in ono. Tresel sem se kot v mrzlici, mislil nisem ničesar: ‚Mon destin... Izpit... a cause de cela... Gorje... pour faciliter l'étude du français... izpit, kaj bo... je ne sais rien...‘

Mračen dan se je izvil iz megle. Kavro komaj da sem pokusil. Pobrabil sem knjigo in papirje ter se obrnil proti vratom.

„Bog zna, kakšen se bom vrnil.“

Na cesti je bil navaden jutranji promet. Začuden sem gledal, kako je to mogoče, da hodijo ljudje tako kot navadno, vozovi ropotajo tako kot druge dneve. In celo sonce gleda skozi meglo. Danes bi vendar morali ljudje jokati, sklonjeni pod neznanim bremenom; vozovi bi morali mirovati. A sonce in smeh! Za kakšnimi neznanimi daljami bi se moralo to skrivati.

Omahujoči korak me je sam prinesel pred šolsko poslopje. Nekaj sošolcev, z isto usodo kot jaz, me je tiho sprejelo v svojo sredo. Kot bi se bali izgovoriti:

„Znaš kaj?“

„Če znam? Bog, ko bi si upal sam sebi reči: ne! Saj niti sam sebi nisem verjel, da ne znam.“

„Učil sem se.“

Pa kako! Kako se neki učijo drugi, kje imajo voljo, da vzdržijo pri knjigi, pri tistih tujih besedah, ki so tako odurne in tako spolzko lezejo iz ust?

„Bomo videli.“

In videli smo. Mračna je bila soba, tako neznana, čeprav sem hodil eno leto vanjo trpet in veselit se. Omahnil sem v klop. Ni me več zeblo, moker sem postal po vsem životu. Zadušljive roke strahu so se pritiskale na moja usta, da nisem mogel niti dihati. Zraka, svežega plininskega zraka sem si zaželel. Pozabil sem na vse skupaj, na profesorje in tovariše. Polovica slednjih je stala gori na odru, borili so se z usodo. Z vsemi močmi so rinili kamen spotike s poti, da ne bi na njem odskočilo kolo usode in krenilo v drugo smer. Jaz sem opazoval vse to, kot bi sanjal. Nevede sem brskal po knjigi sem in tja, pogledaval to in ono in se še bolj vznemirjal.

Poklican sem bil pred sodnike. Tisto kepo učenosti sem mrevaril in oblikoval na vse načine, a čutil sem, da ne bom napravil iz tega podobe,

ki bi zadovoljila profesorje. Boril sem se in sem hotel, da bi znal. Pa kaj je pomagala sama volja! Ko je bil konec, sem se šele zavedel: „Ni dovolj! Ponavljal boš!“ In to se mi je zazdelo hkratu tako grozno, tako nemogoče, da bi se končalo vse, ako bi se kaj takega dogodilo. Tovariši so že odhajali, jaz sem pa še stal na odru, s knjigo v roki, kot lesen in si dopovedoval, da je vsega konec. Toda tedaj mi je zašepetalo na uho, razločno in jasno: „Trkaj in odprlo se ti bo!“

„Gospodje, vem, da nisem znal, toda ... kaj hočem zdaj?“

Slišite, tedaj sem pričel moledovati tako, kot bi prosjačil za življenje. In kakor sem bil tedaj zmešan, morda sem res prosil zanj. Čutil sem samo: pasti ne smem!! Ne bi mogel pretreti tega, preveč se mi je zdelo. Končno so se me usmili, da, usmili so se me in me še enkrat postavili pred sodbo, čeprav je bil prav za prav izpit že končan. Ne vem, kaj sem blebetal, mešal sem to in ono, kar je bilo vse skupaj prazen nič. Naposled je bilo dovolj, poslali so me ven in notri so pričeli sklepati o našem znanju in naravnati našo usodo.

No hodniku so me obkolili tovariši:

„Kaj je? Boš napravil?“

„Ne vem, kaj mislijo. Zaslužil nisem.“

Po četrť uri upa in brezupa so me poklicali nazaj. Vstopil sem. Drugim nevidne, ognjene črke so se križale po stenah: „Aut-aut! zvedel boš takoj.“

Najrajši bi se obrnil, ušel in se skril, da bi me ne videl nikdar nihče več. Toda kot brez volje sem prestavljal noge in se bližal mizi. Čutil sem, da so mi storili krivico, da bom slišal krivično sodbo. Razrednik me je pozdravil:

„Končina, ti si grd človek, tako grdega še nisem videl. Upa si priti

sem nepripravljen, kot grešnik brez kesa in trdnega sklepa v spovednico! Potem nam pa sesuje na glavo prošnj, naj se ga usmilimo. Toda zapomni si, nismo se usmilili tebe in tvojih jokavih besed, ampak tvojih staršev. Sicer se ne učiš slabo — ali ni neumno polomiti samo en predmet?! Z ozirom na izpričevalo, v katerem imaš nekaj lepih redov, smo te sklenili spustiti naprej, toda pod pogojem, da se sveto zavežeš s častno besedo, da v naslednjem šolskem letu ne boš niti enkrat imel v trimesečju nezadostno v francoščini in da ne boš niti enkrat odsoten pri pouku. Kajti tvojega neznanja je v obilni meri krivo tvoje neopravičeno izostajanje iz šole.'

Skozi solze sem kriknil: 'Častna beseda!' V tistem prehodu iz teme v svetlo sem obljubljal vse mogoče in nemogoče reči. In sveto sem bil tedaj prepričan, da se bo vse to zgodilo do pičice in še rajši piko več.

'A zapomni si! Kakor hitro prelomiš besedo, gorje ti! Nihče se mi bolj ne studi kot lažnivec, človek, ki tepta svojo čast! Zapomni si! Za zdaj ti verjamem, kajti dovolj si star, da veš, kaj se pravi častna beseda. Izkaži se, da bomo imeli zavest, da nismo pomagali nevrednemu.'

Tako nekako je govoril. Ne, saj ni govoril, hladni balzam mi je polagal z ljubečo roko na strte nade. A čutil sem vendar, da so mi storili krivico, krivico usmiljenja — — —

Prišel je prvi dan šole. S kakšnim veseljem sem šel druga leta v hram učenosti! Tedaj se je vse smejalo, vse vriskalo. Tako veliki upi in sklepi so blesteli pred menoj, šolski prostori so se mi zdeli kot mati, ki me je komaj pričakovala po dolgi odsotnosti. A letos? Jaz, ki sem bil razvajen v svobodi, pijan prostosti in neodvisnosti, sem bil letos vezan! Z veseljem sem si sam nataknil vezi, sam sem si privabil za senco stra-

šilo, ki me je ob vsakem koraku opominjalo na dano obljubo. Vsi dijaki so veselo hiteli z nadami skozi šolska vrata. A jaz? Široko odprta vrata so se mi že od daleč režala:

'Matevž! Iz usmiljenja smeš skozi nas! Mučno bo tvoje spanje na postelji, ki si jo sam postlal! Vidiš druge, slišiš njihov ponos: „Sam sem se dvignil za klin višje na lestvi učenosti! A ti? Hahaha... Reva!...”

Grozno so se mi režala vrata, razbil bi jih. Če grem skozi nje, bom krvav od sramote. Ne!

'Saj ni treba, da grem skozi vas! Ne boste me! Ceste so široke in lepe!'

Stisnil sem knjige tesneje pod pazduho in obrnil hrbet šoli. Nekaj sošolcev me je začudeno gledalo:

'Kam pa?'

'Ceste so široke in bele. Vsa domovina je prepletana z njimi.'

Tovariši so se čudno spogledali. Brez besede so šli skozi vrata. Jaz sem pa odšel. Toda kaj je to? Ali se mi ni zasmel kamen ob poti?

'Ha, ha! To je študent, ki se je ustrašil vrat! Pozdravljen, zdaj se bomo videli večkrat, ko boš romal mimo nas, zavrženih in pohojenih!'

Bežal sem naprej, proti kostanjem.

'Pozdravljen!' so zašumele veje. 'Naša senca je poleti gosta in hladna, spočil se boš v njej, ko boš romal po svetu. Pozimi, ko smo gole in se boš prezebel in lačen vsega naveličal, si boš pa lahko izbral vejo, na katero se boš obesil. Saj smo gostoljubne, hahaha... Pozdravljen!...'

Prijel sem se za glavo. Hitel sem v mesto, zaril sem se v vrvečo množico med hišami. Ljudje so hiteli za svojimi cilji, grabili so čas in kovali iz njega temelje svojim upom.

'Stran, nesrečnež, s poti!' so vpili name. 'Tvoja cesta je cesta, kjer hodijo pijanci in godci, ki kakor komedijanti odevajo telo življenja v

pisane cape, da ne vidijo resnice. Stran, ali nam pa pomagaj!

Obrnil sem se in drvel nazaj — proti šoli. Kostanji so molčali, le veje so se mi klanjale; kamen se je umaknil s poti.

„Morda bodo molčala tudi vrata?!“ Toda ko sem zavil okoli ogle, sem že začul njih grozni smeh. Obstal sem kot pribit.

„Haha... ha... Ceste so bele in široke... Ha ha... Otroka!... hahaha...“

Zatisnil sem ušesa in miže stekel skozi nje. Pijan in bled sem padel v klop. Stisnil sem zobe, skrčil pesti in siknil: „Bomo videli!!!“ —

Misel, da smem le iz usmiljenja zahajati v te posvečene prostore, me je spremljala kot senca. Mučila me je vedno, doma in v šoli. Če sem vzel knjigo s trdno voljo, da se učim, je kmalu stopila predme neljuba spremljevalka:

„Pa boš držal besedo? Veš, kaj si obljubil?“

„Pusti me že! Saj vidiš, da se učim!“

„Učiš. Toda ali boš mogel izpolniti vse, kar si obljubil?“

„Bom.“

„Ne vem, če boš.“

„Bom!“

„Kaj pa druge knjige? Kaj pa igre? In tovariši? Pritožujejo se, da si čuden in da v vsem nazaduješ.“

„K, vragu ti in tovariši! Jutri bomo pisali nalogo!“ Udaril sem s knjigo ob mizo, da je slaba misel odskočila v kot. Poglobil sem se v učenje. A kmalu sem začul šepet:

„Kaj se razburjaš? Če imaš voljo, da boš zmagoval, boš že zmagal. Ali ne vidiš, da so zadnji solnčni dnevi? Ven, v solnce!“

„Ne, še tele glagole prej!“

„Ali nisi obljubil, da boš prišel na igrišče? Kaj bodo rekli?“

„Naj rečejo kar hočejo! Kaj bo pa rekel razrednik?!“

„Za glagole imaš še zvečer čas.“

Nisem se mogel več učiti. Drugi dan sem pisal nalogo nezadostno.

Tako je šlo vedno. Prišlo je trimesečje in jaz sem bil imenovan v — francoščini. Ali verjamete, da sem se zdel sam sebi nesramen, da si upam še enkrat pred razrednikove oči? Ali bi Vam pravil vse tiste borbe, ki sem jih boril na poti v šolo?

In v šoli! Kje bi bil rajši tisto uro kot tu! Trpel sem peklenke muke, možgane mi je stiskalo, da bi skoro znorel. Ne vem, ali me je zeblo, ali mi je bilo vroče. Razrednik je našteval grehe od začetka do konca, belil jih je z jedkimi opazkami. Prišel je do mene:

„Končina!“ Poklical me je in gledal. Tisti njegov mirni pogled, ko ne veš, kaj se skriva za njim: ali strela ali solnce! Gledal me je začudeno, ali sem res tukaj, sem li res tako brezmejno nesramen, ali nimam nikake časti več. Vedel sem, da bom trpel bolj kot kdaj prej v svojem življenju, pa nisem imel moči, da bi pobegnil. On, ki mi je bil prvi za Bogom in starši, on me bo naravnost preklel in mi zabrusil v obraz: „Brezčastnež, figa-mož!“ A motil sem se. Res da so padale besede kot udarci, a čutil sem, da me tepe le očetova šiba. Nisem ga gledal, komaj da sem ga slišal. Če bi ga gledal, bi zdivil, sklenil sem, da me ne vidi nikdar več v šoli. Pa zopet nisem držal sklepa, drugi dan sem sedel v klop ko tepen pes. A razredniku si nisem upal nikdar več pogledati v oči. Če sem moral, sem strmel v brezdanjost.

In zdaj boste rekli: „Pa ste se vsaj popravili!“ A kaj pomagajo slabiču vsi trdni sklepi? Poglejte, bil sem tak kot Vi, gospod Krstnik! Ne bi rekel, da nisem imel nikake volje. Bil sem planinec. Kolikokrat sem bil v zagati, nad menoj stena, pod menoj globina! In le volja me je rešila, skrajna energija, ki je v drugem primeru ne bi imel. Ali pa ko sem vso

noč zmrzoval pod Grintovcem. Trije smo zašli v megli, dobila nas je noč, sneg in vihar. Mi pa nismo mogli ne naprej ne nazaj. Ali je treba več volje, da obsediš pri knjigi, kot pa tu, ko sem moral vso noč gibati s prsti, z glavo, z rokami, ker če bi miroval, bi bila to moja smrt? Ne hvalim se, še celo tovariša, ki sta skoro obupavala, sem bodril. Okoli nas je tulil veter, zameti so se delali ob nosovih skal, ledene snežinke so nas bodle kot šivanke. Vprašam Vas, ali je treba več volje pri francoski knjigi? Zakaj sem se pa drugih predmetov lahko učil, samo francoščine ne? Kadar sem se po šoli učil najprej francoščine, se nisem tisti dan učil nobenega predmeta več. In tako sem nazadoval v vsem. Tisto leto nisem niti sam sebe poznal. Večkrat sem zahrepenel po koncu, ki pa ni hotel priti. Tako je prišlo, da mi je omagalo celo telo in pri sportu sem opazil, da propadam duševno in telesno...

Prišlo je drugo trimesečje, jaz sem pa prišel do konca. Takrat sem zapisal v svoj dnevnik:

„Sola, zbogom! Danes je padel usodni udarec. Šest nezadostnih, lepa vrsta! Niso me vrgli ven, ampak naravnost vprašali: „Ali misliš izstopiti?“ Kaj sem hotel drugega kot pritrditi? Danes, takoj prvo uro, ko smo imeli latinščino, sem izročil razredniku vlogo za izstop. In tedaj sem čutil udarec gilotine, ki je presekala vez med šolo in menoj. A ni mi hudo, kot bi si kdo mislil. Ne vem, ali se ne morem zavesti ali kaj. Nič več dijak, ampak v pravem pomenu besede „divjak“.“

S smehom sem se ločil od šole. Da, vesel sem bil, da sem se ločil od

vsega tega in bil končno zopet prost. Zadihal sem svobodno in mislil sem, da bo vedno tako. Toda človek obrača, drugi obrnejo. Skoro primorali so me, da sem se zopet vrnil. Še ena sramota več, še eno breme na preobložene rame! Ali bi Vam še naprej pripovedoval? Nisem se več trudil, ne več omahoval sam v sebi, pustil sem vse skupaj: „Če hočete, da hodim v ta brezupni boj, pa naj bo! Stal bom mirno, križem rok.“ In tako je bilo. Prej bi rad, zdaj nisem hotel. Uspeh je bil isti. Sklonil sem se in rekel:

„Kismet!“

Kajti da bi si bil človek sam kriv takega preobrata, kot se je tedaj zgodil z menoj, to je nemogoče. Popustil sem vajeti usode, legel vznak in ničesar več mislil. Naj gre pot navzgor, ali navzdol, ali se pa vse razbije! Bilo mi je vseeno. Siloma sem umiril razburkane valove, eni bi rekli: „Obupal je, norec!“ jaz sem rekel: „Otopel sem, figa-mož!“

Tiho je bilo v koči, le v loncu je brbrala voda in Bog ve kaj pripovedovala ognju. Končina je legel po pogradu vznak z rokama pod glavo in se zagledal v črni strop. Molčala sva oba, iz doline se je čul žalostni čukov skovik.

»Kaj bi rekli k temu?« se je mahoma vzdramil Končina.

»Hm. Ne vem.«

»Kar recite, da bi si moral potrkati na prsa: „Mea culpa, mea maxima culpa!“ In to si tudi večkrat storim zdaj, pa vendar včasih podvomim. Je pač moda taka: ali kamen ob loncu, ali loncu ob kamen, slabo vedno za loncu.«

»Sicer pa, gospod Končina, sošolcema zdaj odpuščam.«

Poverjenikom.

Posel poverjenika je sicer časten in zaslužen, ni pa lahek. Uredništvo in uprava „Mentorja“ nikakor ne želi, da bi si poverjeniki že obstoječe težave še množili. Posebno naj pazijo, da ne bodo radi nemarnosti svojih odjemalcev zabredli v nevarnost, da bi morali izvode, ki jih dobivajo, plačevati iz svojega. Vodijo naj točno evidenco, koliko denarja so že prejeli, kdo je plačal in koliko. V ta namen naj si napravijo preprosto razpredelnico, ki jim bo omogočala dovoljen pregled, recimo takole:

Ime	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hribar Franc	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Dolinar Jože	3	3	3	3	3	3				
Gričar Tone	3	3	3							
Rekar Stanko	3	3								
Kočar Vinko										

Zgornje številke (1., 2., 3 . . .) pomenijo posamezne številke »Mentorja«, spodnje (3, 3, 3 . . .) pa ceno (v dinarjih), ki jo mora plačati vsak naročnik za posamezno številko. Razpredelnica kakor je zgoraj izpolnjena pove torej, da je plačal Hribar Fr. že vso naročnino, Dolinar za 6 števil, Gričar za 3, Rekar za 2 številki, Kočar pa ni še nič plačal.

Razpredelnica daje torej lahek in točen pregled. Toda vodite jo skrbno in **ne dajate lista nobenemu naročniku, dokler ni plačal številke, ki naj jo prejme!** Red, in vsi bomo dobro shajali med seboj: uprava, poverjenik in naročnik!

Obenem opozarjamo poverjenike na današnji razpis nagrad. Naj nam naznanijo pravočasno, t. j. do 30. nov. t. l. imena vseh svojih naročnikov »Mentorja«, samo tistih seveda, ki bodo list do naznanjenega roka za celo leto naprej plačali. Ako uprava ne bo vedela za imena, naročnikov pri zrebanju ne bo mogla upoštevati. Zato je važno, da vemo, kdo je list pravočasno plačal.

Tekem za literarne nagrade, ki so bile razpisane v zadnji številki lanskega »Mentorja«, se je udeležilo več dijakov z razno-

vrstnimi prispevki. O uspehu pa danes še ne moremo poročati, ker je moral biti rokopiš za to številko oddan v tiskarno, preden je potekel rok za vlaganje prispevkov. Zato prosimo, da potrpite vsi, ki ste tekmovali: v prihodnji številki »Mentorja« bo objavljen izid tekem, nakar se bodo takoj razdelile tudi nagrade. En spis izmed tistih, ki tekmujejo, objavljamo že v današnji številki. To je Krstnikova »Častna beseda«.

»Literarne pomenke« — veliko veselje in globoko žalost tolikih dijakov in dijakinj! — je prevzel letos drug urednik. Oglašajte se pridno, da bo imel kaj ocenjevati! Prispevki, ki so došli med počitnicami, bodo ocenjeni prihodnjic.

Čenjeni naročniki, ki so ali bodo med letom spremenili svoj naslov, naj takoj sporoče spremembo upravi, da ne bo pomot in nepotrebnega pisarjenja ali celo jeze. Poleg novega, naj navedejo vedno tudi stari naslov.

Iz Italije in Avstrije se more plačevati naročnina po čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Ljubljani, na kar posebno opozarjamo tamošnje cenjene naročnike, ki bodo našli te položnice v današnji številki »Mentorja«. Kdor bi pa med letom še potreboval kako položnico, naj piše ponjo na upravo. Dobi jo pa tudi na vsakem tamošnjem poštnem uradu, le številko (glej ovoj lista!) je treba pripisati. — Od drugod iz inozemstva naj se pošilja denar za naročnino v priloženem pismu, če je mogoče, sicer pa po kakem denarnem zavodu (banki) na upravo lista.

Z žalestjo moramo poročati, da smo bili prisiljeni, odložiti za prihodnjic več dragocenih prispevkov, namenjenih za današnje številke. Posebno take s slikami. Ni prostora! Dragi prijatelji in tovariši, širite »Mentorja«, množite število njegovih naročnikov, da mu bo mogoče čimprej brez povišanja naročnine povečati svoj obseg!

Ali veš, kaj je »nürnberški lijak«? Znan je po vsem svetu po knjigi Filipa Harsdörferja: Poetischer Trichter, die Teutsche Dicht- und Reimkunst in sechs Stunden einzugliessen (Pesniški lijak, s katerim se ti v šestih urah vlije v glavo umetnost, delati nemške pesmi in rime). Knjiga je izšla leta 1. 1647. v Nürnbergu in je zastopala stališče, da se lahko izučiš za pesnika kakor za rokodelca, in sicer v prav kratkem času. Kmalu se je vse smejalo temu nauku in »sloves« »nürnberškega lijaka« je šel od naroda do naroda.

Prihodnja številka bo izšla 15. novembra. Obstojta vse upanje, da bo letos izhajal »Mentor« točno vsakega 15. v mesecu. Tudi dvojnih števil, razen današnje, ne bo več, tako da bo tudi v tem oziru ustreženo naročnikom, ki so izražali željo, naj bi list izhajal redno v posameznih številkah.

Dijški koledar za l. 1928/29. Izd. Slov. dij. zveza. II. letnik. Ured. N. Kuret Zazila „Nova Založba“ v Ljubljani. Cena vez. Din 10.—.

Kar spočetka moramo grajati, da je izšel koledar več ko za 14 dni prepozno,

grajati, ker nas boli, da morajo dijaki radi pogreške, ne vemo koga, segati po malovrednih izdelkih, namesto da bi jim bil o pravem času na razpolago ta dijaški koledar, zelo priročen in v vsakem oziru vreden pohvale. Dijak ne bo našel v njem le navadnega koledarskega gradiva in raznih priročnih razpredelnic, temveč posebno dolgo vrsto informativnih in idejnih člankov nanašajočih se na dijaško življenje v šoli in izven nje. Tako moremo samo želeti, da bi dijaki vsaj sedaj čimbolj segali po tem koledarju. Ceno zmore vsak.

Ivan Zorman: Slovene poetry. Cleveland, Ohio, 1928. Angleška knjiga, in še v Ameriki je izšla — kako pride nje ocena v »Mentorja«? Kateri »Mentorjev« čitatelj jo bo sploh le videl? Morda prav nobeden. Čemu torej izrabljamo dragoceni, tako skopu nam odmerjeni prostor, za razgovor o njej? Vidite, mladi prijatelji »Mentorjevi«, stvar je tale: Tam v Ameriki, predvsem seveda v Severni, je mnogo mladine prav Vaših let, slovenskih staršev sinovi in hčere so in hodijo v razne srednje šole, kakor Vi, uče se sličnih predmetov, kakor Vi... Toda veste, kaj njih starše in druge starejše rodoljube v Ameriki boli? Njih mladina sliši o raznih prilikah slovensko petje, sliši peti Prešernovega »Mornarja«, »Kam«, sliši Jenkovo »Buči, morje Adrijansko«, »Naprej«, Gregorčičevo »Njeva ni«, »Naša zvezda«, »Pogled v nedolžno oko«, Funtkov »Iz stolpa sem...« melodijo slišijo, besed pa več ne razumejo. In tej poamerikanjeni slovenski mladini je namenjen Zormanov prevod nekaterih najlepših naših pesmi. Z., sam lirski pesnik in obenem izborni pevec (je po poklicu učitelj petja, dirigent opere v Clevelandu), prekrasno prevaja v angleščino: pri vsaki pesmi je ohranil metrum izvirnika, največkrat pa tudi tisto posebno pesniško občutje, tisto muziko, izraženo s pesniško besedo. Za zgled bodi n. p. kitica iz »Pepelnične noči«:

Sedaj vi narodov ste strah,
strah tudi vas bo zmel,
ko žezlo prah, prestol bo prah,
vi boste prah, pepel!

Je fill the nations now with fear,
with fear ye crumble must;

to dust the scepter and the crown!
Je shall return to dust!

Iz tega sijajnega prevoda vidimo, da

Ivan Z. sicer živi in deluje v daljni Ameriki, a po srcu je še ves naš; le, ker silno globoko občuti vsako misel, dá odtенок vsake misli naših pesnikov, in ker obenem popolnoma obvlada tudi pesniški jezik angleški, je mogel naše izvirnike tako lepo prelitati. J. D.

Kolonizacija Selške doline. Spisal Pavle Blaznik. V Ljubljani 1928. Kdor bi dvomil, kakšnega pomena bo za našo kulturo lastna univerza v Ljubljani, naj vzame to knjigo v roko! Napisal jo je profesorski kandidat kot svojo disertacijo za dosego doktorata. Pri delu so mu pomagali z nasveti vsenič. profesorji za zgodovino, slavistiko in germanistiko, natisk pa je omogočil oblastni odbor Ljubljanske oblasti s svojo podporo. In dobro delo je s tem storil! Zanimiv kóšček naše domače zgodovine je obravnan tako temeljito, da je samo želeti, da bi se prej ali slej slično preiskala tudi zgodovina ostalega slovenskega ozemlja. Deloma se to že izvršuje. Zlasti bi bilo želeti, da bi kdo nadaljeval z raziskovanjem naselitve ozemlja freisinških škofov; kajti temu raziskovalcu je naš avtor s svojim delom že nekoliko utrl pot.

Ker govorimo v tej številki »Mentorja« o naselitvi Nemcev med Slovenci, nas bo v tej knjigi najbolj zanimalo, kako so se v Selški dolini naselili Nemci, ki so se tam ohranili do polpretekle dobe.

Ko je dobil z darilno listino z dne 30. junija 973 freisinški škof Abraham od cesarja Otona II. Selško dolino, je bil zahodni del te doline neobljuden in pokrit z gozdovi. V vzhodnem delu pa so bili že naseljeni Slovenci. Tedaj je začel l. 1283. škof Emiho po neobljudenih krajih naseljevati tirolske Nemce iz okolice Innichena (ob izviri Drave na Toblaškem polju. Ti kraji pripadajo sedaj Italiji.) Kolonizacija se je začela z ustanovitvijo vasi Sorice in se je postopoma nadaljevala od zahoda proti vzhodu, dokler niso nemški kolonisti pri vasi Podlonku nalleteli na Slovence. Nemškega izvora so naselbine Sorica, V Dolini, Sp. Danje, Zg. Danje, Trojar, Zabrdlo, Torka, Ravne, Prtovč in Zali log. Podlonk je po svojem postanku narodnostno mešan.

Zakaj pa niso teh krajev kolonizirali Slovenci? Zakaj so prišli Nemci baš iz Pustertala?

Pustertal je spadal prav tako pod freisinške škofe kakor Selška dolina. Zemljepisne razmere v Pustertalu so zelo slične razmeram v zapadnem delu Selške doline. Obe pokrajini ležita namreč približno enako visoko nad morjem in imata slično podnebje. Innichen leži n. pr. 1166 m visoko, Toblach

1210 m; približno enako visoko leže tudi Zg. Danje (1120 m), Ravne (1130 m), Zabrdo (1240 m) in Torka (1240 m). Te naselbine dosežejo najvišjo absolutno višino naseljenih krajev v Sloveniji sploh. Pustertal je pokrit približno polovico z gozdom, četrtno sveta zavzemajo pašniki, njiv je samo 8—14%. Tudi na ozemlju v zapadni Selški dolini, koder so se naselili »Intiharji«, imate lepe pašnike in velike gozdove. Nemški kolonist je našel torej v novi domovini prav slične razmere, kakršnih je bil navajen z doma, in se je hitro udomačil na solnčnih pobočjih Ratitovca in njegovih sosedov. Našel je pri nas sebi primerne kraje, kamor se je polagoma — skozi dobo dobrih 100 let — izseljeval tisti prirastek prebivalstva, ki doma ni več mogel najti kruha.

Niso se pa Nemci naselili na osonem desnem delu Selške doline, kjer so danes vasi Davča, Podporezen in Martinjvrh. Tod se je naselil skoro izključno slovenski kmet v letih 1560—1630.

Razprava nam poskuša razložiti tudi besedo Tavčar iz imena vasi Davče. Tavčarjev imate vse polno ne samo po nekdanjem ozemlju freisinških škofov, ampak tudi drugod po Slovenskem. O tem imenu pravi pisatelj (str. 92 in 93), sledeč prof. Šolarju, da je nastala Davča iz die Alss (= d' Alss = Dalssa = Daušca). Izraz Alss pa pomeni isto kakor Albs = Alpe = planina. Davča pomeni torej isto kakor planina, Tavčar pa isto kakor Davčar. Ime Davča je s tem prav zadovoljivo pojasnjeno. Ali pa je s tem definitivno razloženo tudi ime Tavčar? Mene moti pri tem dvoje. Predvsem mi je Tavčarjev preveč, da bi se mi zdelo verjetno, da izhajajo vsi od Davčarjev.* Zakaj pa ni po Sloveniji vsaj v približnem razmerju tudi Soričanov (saj imamo ta priimek!), Trojanškov in drugih imen, izvedenih iz imen raznih naselbin? Dalje se mi pa zdi bližja in naravnejša razlaga, da je Tavčar = Tajčar. (»Tajčarjev se boj!« svari dr. I. Tavčar v Visoški kroniki pred Nemci; Prijateljstva izdaja str. 162.) V krajih, kjer so prebivali Nemci in Slovenci skupaj, se pač morajo nahajati imena, ki označujejo ti dve narodnosti. »Vindišarje« imate n. pr. v Bitnem na ozemlju nekdanjih bavarskih naseljencev, nimate pa obratno menda na vsem ozemlju loškega gospostva »Nemcev«, pač pa vse polno Tavčarjev. V Sopotnici pri Škofji Loki se imenuje n. pr. »Nemec« neki slap, čigar voda se ubije na mahu, ki torej ni »Šum« kakor na Gorenjskem, ampak nem; v isti vasi se pa izmed 20 hiš pišejo v treh za Tavčarje.

Moti me tudi tole. Blaznik je ugotovil (str. 90), da se je vršila kolonizacija Davče

* Adresar mesta Ljubljane in okolice za leto 1928. izkazuje samo v tem kraju 78 Tavčarjev!

»povsem postopno, le po posameznikih«, in da je trajala okroglo 100 let: pričela se je malo pred l. 1560., končala pa šele okrog l. 1656. Tantae molis erat Romanam condere gentem! * Če je, pa res, da izhajajo nešteti Tavčarji v Sloveniji iz te če ne najmlajše, pa vsaj ene izmed najmlajših naših vasi, potem pa moramo reči o Davči:

— — silna, brezmejna si,

v daljo kot seme razsipaš svoj plod.

Najbolj bi nam bilo pomagano pri razlagi besede Tavčar, če bi se dalo ugotoviti, ali se dobi to ime že v listinah pred letom 1560., ali je torej ime Tavčar starejše ali mlajše od imena Davča; dalje bi bilo važno vedeti, ali ni bilo pred l. 1560. Tavčarjev tudi drugod, zlasti koder so bivali skupaj Nemci in Slovenci.

Za šolo naj dostavim še to, da je tudi dr. Krek izvajal ime Tavčar »iz slovenskih Aten, iz Davče preslavne«. (Izbr. spisi I. 178; tudi I, 167.) I. D.

Dostavek. Poročilo je bilo že napisano, ko mi je prišel ponovno v roke »Dom in svet« 1905. Kako bogastvo vsebine je dostikrat zbrano v taki knjigi! V tem letniku sem na svoje veliko veselje naletel na članek: Nekaj o naših imen. Članek navaja v celoti 593 rodbinskih imen, ki so nastala iz topografskih imen (imen mest, trgov, vasi in sel), a težko je katero izmed njih tako razširjeno kakor Tavčar, ki ga navaja spis na str. 45 med priimki, nastalimi iz narodnostnih imen. Tavčar je »po mnenju nekaterih« = Teutscher = Deutscher. Nad vse dragoceno je sporočilo v spisu, da se dobi to ime v Škofji Loki že l. 1560. Davča bi bila torej pošiljala »Davčarje« po svetu, ko je bila še v povojih. Gospod pisatelj Kolonizacije Selške doline bi gotovo lahko ugotovil na podlagi njemu dobro znanih virov, ali se dajo zaslediti Tavčarji že pred l. 1560. »Dom in svet« pripominja, da nas Tavčar namesto Tajčar ne sme preveč motiti; saj imamo istočasno oblike šrajf in šravf, Klajžar in Klavžer, Moravče in Moräutsch. I. D.

Nemško-slovenski slovar. Sestavil dr. Fr. Bradač s sodelovanjem dr. I. Štebingerja. Cena v platno vezani knjigi Din 130. Kdor naroči in plača slovar do 1. jan. 1929, ga dobi po znižani ceni Din 96, po pošti Din 4 več. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

O tej prevažni knjigi bomo še govorili, danes samo opozarjamo nanjo, posebno zato, da morejo dijaki izrabiti ugodnost znižane cene in si slovar pravočasno nabaviti.

* Citat iz Vergila (Aen. I, 33), ki opisuje, kakšne ovire je moral premagati Aeneas, preden je ustvaril temelje rimski državi.

Pripomba. O filateliji je poročal „Mentor“ večkrat že v predlanskem (14. letniku), lani, v 15 letniku, je rubriko obnovil odnoseno iznova začel v št 7.-8. in jo letos tu nadaljuje. Prva splošna pravila o

nabiranju naj si torej filatelisti ogledajo v lanskem letniku v omenjeni številki.

Ohranjenost znamk. (Nadaljevanje.) Pri presoji lepote znamk pa pride poleg brezhibne ohranjenosti v pošte še svežost barve, intaktno zobčanje, pri razrezanih znamkah enakomerno prazen rob na vseh straneh, znamkina risba naj bo lepo centrirana (rob med risbo in zobčanjem na vse strani enako širok). Poštni žig rabljene znamke ne sme biti razmazan, mora biti dobro čitljiv in ne sme zakrivati preveč znamkine risbe; nasprotno pa morajo nerabljene obdržati stanje, v kakršnem so bile izdane (ohranjenost gumiranja). Znamka, ki odgovarja vsem tu naštetim pogojem, je seveda za zbiralca samo zaželjeni ideal in ima v takem stanju tudi izdatno višjo vrednost v zbirki. Radi tega pazi pri zbiranju na vse tu našete okolnosti, če ti je le količkaj dana prilika za to. Staviti si pa vse to kot merilo pri zbiranju, zmore le, kdor ima neomejena denarna sredstva na razpolago, pa mu še vkljub temu v mnogih slučajih izvedba tega merila ne bo mogoča.

Vrste poštnih vrednot po pojmu filatelije. V glavnem delimo poštne vrednote v dve skupini: k prvi pripadajo one vrednote, ki jih na splošno označujemo s pojmom »znamke« in jih lepimo sami na pošiljke, drugo pa tvorijo tako zvane tiskavnice (Ganzsachen), katere poštna uprava izda z že natisnjeno vrednostjo (dopisnice, zalepke, križni ovoj pri večjih časopisih). Znamke pa delimo zopet po namenu, kateremu služijo v frankovne, portovne, službene, telegrafske, kolkovne, obračunske i. t. d.

Frankovne znamke, imenovane na kratko tudi pisemske, služijo za frankiranje raznih poštnih pošiljk in jih po njih uporabi ločimo v pisemske, časopisne, zračno-poštne, ekspresne (Italija za ekspresna pisma), povratne, paketne i. t. d. V dobrodelne namene izdane znamke se navadno prodajajo z nekim naplaskom in služijo večinoma samo tuzemskemu prometu.

Portovne, tudi kazenske, nalepi pošta na nefrankirane (sodniška obvestila) ali nezadostno frankirane pošiljke, kar mora plačati potem prejemnik.

Službene uporabljajo za svoje pošiljke javni uradi. Mesto teh je pri nas v rabi

žig »službeno, poštnine prosto«. Nerabljene se navadno ne razpečavajo in je v nekaterih državah to celo kaznivo.

Brzobjavne: Nekatero države so izdale (Avstrija 1873/1874) za brzobjavne urade posebne znamke, ki so se rabile pri plačilu brzobjavnih pristojbin. Ker pa pri večini držav tvori pošta, brzobjav in telefon neločljivo celoto, ni potrebno, da bi brzobjavni uradi imeli svoje znamke. To skupnost imajo nekatere države označeno celo na znamkah, kot starejše španske z napisom »Correos v Telegrafos« ali ruske s strelom.

Kolekci imajo pri zbiranju pomen le v slučaju, če so bili res uradno priznani, bodisi iz pomanjkanja frankovnih znamk, bodisi iz kakega drugega vzroka za frankiranje poštnih pošiljk. Vrednost pa imajo seveda le komadi, ki so v resnici služili poštnemu namenu in je v tem slučaju najpametneje, da jih obdržiš s pismom vred neodlepjene. Drugače je to pri več izdajah Anglije, koder so znamke služile obenem v poštne in davčne, oziroma taksne svrhe, kar pove napis »Revenue & Postage«, ali pri znamkah nekaterih angleških dominijonov, izišlih med svetovno vojno, s katerimi se je plačevalo tudi nekaj vojni davkov; kar kazuje natis »War« ali »War-Tax«. Vse te znamke so služile tudi za frankiranje poštnih pošiljk in imajo polno filatelistično vrednost.

Tiskavnice: Pod tem imenom razumemo vse one poštne vrednote, ki imajo frankaturno vrednost bodisi vtisnjeno, ali natisnjeno direktno na že uporabni obliki, kot so to dopisnice, stare zalepke v Avstriji, križni ovoji za časopisne pošiljke itd. Dandanes je še malo zbiralcev, ki bi se pečali z zbiranjem tiskavic. Vsekakor je pa pogrešno naziranje dotičnih, ki izrežajo iz celotnega komada samo vrednostni odtis z malim robom. Če se že baviš z zbiranjem tiskavic, smatraj n. pr. dopisnico z natisnjeno vrednostjo kot celoto zase, ter jo shrani v zbirki nedotaknjeno, kakršna je, ne pa samo izrezek, ki tako rekoč nima nikake vrednosti. (Dalje sledi.)

Predgovor urednika šahovske rubrike.

Ker so v preteklem letu dijaki zelo popraševali, kaj je s šahovsko rubriko v „Mentorju“, smo se letos namenili zopet stalno jo približevati. — Ta šahovski kotic, kjer naj najdejo mladi šahisti glavne smernice teoretičnega spoznavanja šaha, bom skušal nadaljevati kolikor

šahovski kotic, kjer naj najdejo mladi šahisti glavne smernice teoretičnega spoznavanja šaha, bom skušal nadaljevati kolikor

mogoče v skladu z že začetim delom urednika v letu 1926/27 g. Pleničarja.

Veselilo me bo, če bo našel ta kotiček odziva pri bralcih, posebno na ta način, da bi mi pošiljali prispevke ali rešitve različnih nalog. Imena reševalcev bom vedno tudi objavil.

Otvoritev igre.

Prejšnji urednik je podal že več otvoritev, katerih razlage morejo čitatelji najti v »Mentorju« od l. 1926/27. Ker ne mislim ponavljati, bom začel tam, kjer je prejšnji urednik nehal. Poudarjam samo, da je treba polagati največjo pažnjo otvoritvi igre; kajti vsaka napaka v tem delu igre, še tako majhna, se takoj tudi maščuje.

Dobra stran tega dela igre pa je v tem, da se ga lahko nauči vsak, ker je sedaj otvoritev partij že preštudirana v vseh varijantah.

Za prvo številko sem namenil sledečo partijo, ki se je igrala v Ljubljani in je poučen primer, kako hitro lahko izgubi partija tisti, ki ne vpošteva nikdar dovolj poudarjanega načela: razvij figure kar najhitreje in ne izpostavljal jih takojšnjemu napadu!

Beli:	Črni:
1. d2—d4	d7—d5
2. Sg1—f3	Lc8—g4

Ta poteza je prezgodnja, ker konj sedaj še ni vezan.

3. Sf3—e5	Lg4—f5
4. g2—g4!	Lf5—e4

Tekač ni bil postavljen na pravo mesto.

5. f2—f3	Lc4—g6
6. h2—h4	h7—h6
7. Se5×Lg6	

Zrahla kraljevo postojanko.

	f7×Lg6
8. Dd1—d3	Dd8—d6
9. Sb1—c3	Dd6—g3+

Nepotrebno, bolje c7—c6.

10. Ke1—d1	Dg3—d6
------------	--------

Vsak šah ni dober.

11. Sc3—b5	Dd6—c6
12. Lc1—f4	Sb8—a6
13. C2—e3	Dc6—b6

Dama je napravila že 5 potez, bela šele 1 in stoji ta mnogo bolje.

14. a2—a4	c7—c6
-----------	-------

V neugodnem trenutku

15. Dd3×g6+	Ke8—d7
16. Ta1—a3	

Beli žrtvuje konja, ker sledi na c6×Sb5, Lf1×b6, Kd7—c8 (K na d8 mat) Dg6—f5+, e7—e6, Df5×Lf8 i. t. d.

	Sg8—f6
17. g4—g5	Sf6—e8

18. a4—a5

Kraljica ima samo eno mesto

Db6—d8

19. Lf—h3+

in mat v naslednji potezi.

Šah v Ljubljani.

V našem mestu obstojata 2 kluba in sicer Ljubljanski šahovski, ki ima svoje prostore v kavarni Slon in šah. klub Triglav. V prvem se zbirajo najmočnejši igralci, od katerih naj navedemo Furlanija, Vogelnika, Gabrovška, Vidmarja, ki so vsi še dijaki. Vsi so začeli igrati šah že zgodaj, kar naj bo vzgled tudi našim bralcem, ki bi radi postali dobri šahisti.

Oba kluba bosta priredila v tej sezoni mnogo prireditev, o katerih bom poročal tudi v »Mentorju«, seveda pa bomo spremljali tudi zunanje prireditve, zlasti turnirje mojstrov, ki so prav za prav visoka šola za šahiste.

Vse dopise glede šaha naslavljati:

Rudolf Mrzlikar

odvetniški kandidat v Ljubljani
Tavčarjeva 4.

Dva kitajska potepuha

sta ležala v pristanišču v Honkongu in si pripovedovala take, da je celo Budha mrščil obrvi.

Prvi: »Ko sem bil v Madrasu, sem videl Indijca, tako črnega, da sem moral

pri solnčnosvetlem dnevu prižgati vžigalico, da sem moža videl.«

Drugi je zazehal in dejal: »Ko sem bil na Formozi, sem živel pri nekem domačinu, ki je bil tako suh, da je moral stopiti dvakrat v hišo, predno sem ga mogel zagledati.«

»Kje si pa dobil tak lep klobuk?«

»O, kupil sem ga bil že pred desetimi leti, pred sedmimi sem ga dal na novo zlikati, pred tremi barvati, lani sem mu dal nov trak in včeraj, vidiš, sem ga v kavarni zamenjal za tega-le.«

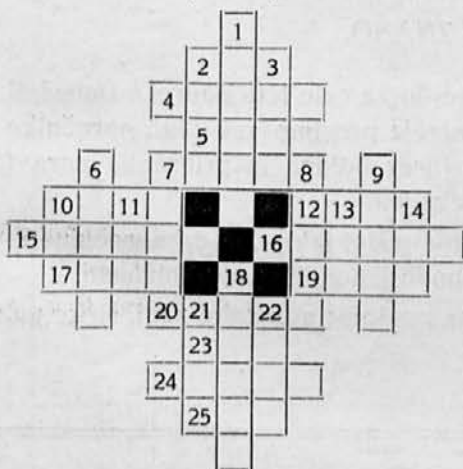

Sanatorij za matematiške in fiziške »siromake«
o. d. z o. z.

Križaljka.

(A. Kralj.)

Gospa: »Kdo je zunaj?«

Sluga: »Neki zelo odličen gospod.«

Gospa: »Kako to veste?«

Sluga: »Rekel mi je, da sem neumno govedo, ker mu nisem dovolj hitro odprl vrat.«

Neki profesor je tako le vpraševal: »Kaj je Marija Terezija k o m a j?«

Če dijak ni hotel dobiti cveka, je moral odgovoriti: »K o m a j je Marija Terezija nastopila vlado, ko i. t. d.«

Oče: »Ko je bil Lincoln toliko star, ko si sedaj ti, si je že sam služil kruh.«

Sin: »Da, in ko je bil v Vaših letih, je bil že predsednik Združenih držav!«

Sodnik: »Ali mi morete opisati, kako se je pretep vršil?«

Priča: »Spominjam se samo, da sem rekel Tonetu: ‚Lump!‘ in nato sem čul, ko mi je rekla usmiljenka: ‚Sedaj ste viseli dva dni med življenjem in smrtjo.‘«

Vodoravno: 2. plod, 4. moško ime, 5. časovna doba, 7. naklep (v pesmi »Hej Slovani«), 10. slikarska potrebščina, 12. slovenski matematik, 15. mesto v Jugoslaviji, 16. špansko mesto, 17. skupina ljudi enakega položaja, 19. zveza, 20. grška deželca, 23. reka v Bosni, 24. žensko ime, 25. pesem.

Navpično: 1. mesto v Jugoslaviji, 2. vse stvarstvo, 3. madjarski politik, 6. reka na Poljskem, 7. hlev, 8. gora v Srbiji, 9. pekočina v želodcu, 10. ptica, 11. število, 13. svetopisemska oseba, 14. turški naslov, 18. angleška kolonija, 21. moško ime, 22. skupina ptic.

Rešitev uganke in imena rešilcev v prihodnji številki. Tekmovati smejo samo naročniki(ce), ki naj pošljejo svoje rešitve do 30. oktobra na uredništvo: Gradišče 4 v Ljubljani. Izžrebani rešilec dobi za nagrado vezan izvod *Dijaškega koledarja za šolsko leto 1928 29.*

Razpis nagrad.

Uredništvo »Mentorja« razpisuje za dijaške naročnike ozir. naročnice

več nagrad v denarju in knjigah.

Pogoji in pojasnila.

Za nagrado se sme potegovati vsak dijak ozir. dijakinja, ki plača **celoletno naročnino** za tekoče leto 1928/29 tako, da bo imela uprava lista denar **najkasneje 30. novembra t. l. že v rokah.** (Po pošti je treba torej denar odposlati vsaj pet dni prej.)

Poverjeniki, ki dobivajo list za več dijakov skupaj, naj naznanijo upravi **pravočasno imena vseh naročnikov**, ki bodo plačali list v zgoraj navedenem roku, in naj obenem pošljejo primerne vsote denarja.

Poverjeniki-dijaki sami, ki dobivajo list brezplačno, bodo pri žrebanju upoštevani, ako pošljejo naročnino vsaj od tretjine vseh svojih naročnikov.

Vsak nagrajenec, določen po žrebu, dobi po eno nagrado. Natančno število nagrad bomo naznanili prihodnjič, vendar moremo že danes sporočiti, da so zelo dragocene, tako

1. nagrada 150 dinarjev v gotovini

2. nagrada 1 iztis knjig Goriške Mohorjeve družbe za l. 1929

3.—8. nagrada 6 vezanih: Jan. Ev. Krek, Socializem II. izd.

9. nagrada in dalje: Pregelj Iv. Izbrani spisi I. zv.; Sim. Jenko, Zbrani spisi, ured. dr. Jož. Glonar; Kersnik Janko, Zbrani spisi IV. zvezek.

In tako dalje še dolga vrsta krasnih knjig, od katerih premnoga stane v knjigarni mnogo več kakor celoletna naročnina za »Mentorja«.

Žrebanje se bo vršilo dne 1. decembra t. l., nakar se bodo razpošiljale nagrade tako, da jih bodo nagrajenci dobili v roke **za Miklavža.**

Vabimo zato vse dijaške naročnike ozir. naročnice, ki dobivajo list na svoj naslov, kakor še posebno poverjenike, da pošljejo upravi naročnino za l. 1928/29 v zgoraj navedenem roku in se tako udeleže žrebanja za razdelitev nagrad.

**Uredništvo »Mentorja«
v Ljubljani.**

ALI VAM JE ZNANO,

da je treba naročnino za list plačati takoj in za celo leto naprej? Današnji številki smo priložili položnice. Najvljudneje prosimo vse cenj. naročnike in naročnice, naj poravnajo naročnino brez odloga in prihranijo upravi skrajno neprijeten posel poznejšega terjanja.

Dvakrat da kdor hitro da. »Mentor« živi izključno od naročnine in bo moral prenehati, ako naročniki ne bodo izpolnili svoje dolžnosti.

Vsem pa, ki vedo ceniti »Mentorja« prošnjo: agitirajte zanj, širite ga, pridobivajte mu novih naročnikov!

Knjigarna Nova Založba

Trgovina s pisarniškimi
potrebščinami

F. Z. X O. Z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Cankar), ali dramo Kasljo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Keleminova).

Ljudska posojilnica

reg. zadruga z neomej. zavezo
v LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomejenim jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad 140 milijonov Din.

Trgovske knjige in
šolski zvezki.

Vedno v zalogi: glavne knjige, ameriški journali, štrace, spominske knjige, bloki, mape i. t. d.

Na debelo! Na drobno!

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA

Florijanska ulica št. 14

Knjigoveznica,
industrija šolskih zvezkov
in trgovskih knjig.

TISKARNA SLOVENIJA

DRUŽBA Z OMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

WOLFOVA ULICA ŠT. 1

IZVRŠUJE VSA V
TISKAR. STROKO
SPADAJOČA DELA
PO ZMERNIH CENAH

ČASOPISI, KNJIGE,
BROŠURE, VABILA,
PLAKATE ITD. ITD.

:: USTANOVLJENA LETA 1889. ::

Telefon šte. 16.

Poštni ček. 10.533.

**Stanje vložnega denarja nad 300 milij. dinarjev
(1 milijarda in 200 milijonov kron.)**

Mestna hranilnica ljubljanska

(Gradska štedionica)

LJUBLJANA, Prešernova ulica

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun, in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. Hranilnica plačuje zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,

tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljubljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki

nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar tu popolnoma varen.